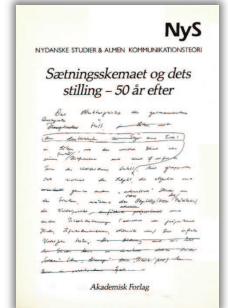

NyS

Titel:	Topologisk feltanalyse, koderingsystemer og pragmatiske funksjoner. En kontrastiv fremstilling på grunnlag av norsk tysk, japansk og russisk
Forfatter:	John Ole Askedal
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori</i> 16+17. <i>Sætningskemaet og dets stilling – 50 år efter</i> , 1986, s. 18-55
Udgivet af:	Akademisk Forlag
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Topologisk feltanalyse, koderingsystemer og pragmatiske funksjoner

En kontrastiv fremstilling på grunnlag av norsk, tysk, japansk og russisk*

John Ole Askedal

0. Innledning

Ifølge Hjelmsteds (1943:12) »empiri-prinsipp« skal en språkvitenskapelig beskrivelse være »modsigelsesfri, udtømmende og den simplest mulige«. Anvendt på beskrivelsen av et naturlig språks syntaktiske komponent kan enkelthetskravet forstås som et allment metodisk påbud om å vurdere strukturhypoteser av forskjellig styrke eller kompleksitetsgrad i forhold til hverandre, for å kunne legge til grunn den enkleste som viser seg empirisk adekvat.

0.1. For et språk som norsk kan man med dette utgangspunkt teoretisk ansette, og empirisk vurdere, følgende tre generelle strukturhypoteser (jfr. Askedal 1983 b:216, n. 13, Bechert et al. 1970:22 ff.):

(i) *Hypotesen om lineært uordnet, ikke-hierarkisk serialisering.* Denne hypotesen er ikke sterk nok; den falsifiseres av den trivielle observasjon at bare ganske bestemte serialiseringer resulterer i grammatiske setninger, jfr.:

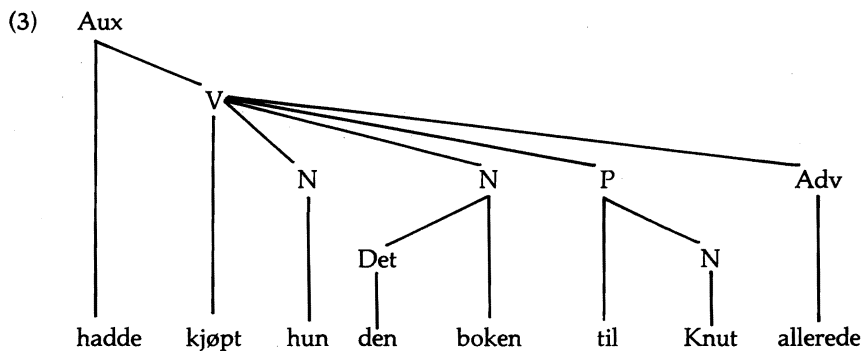
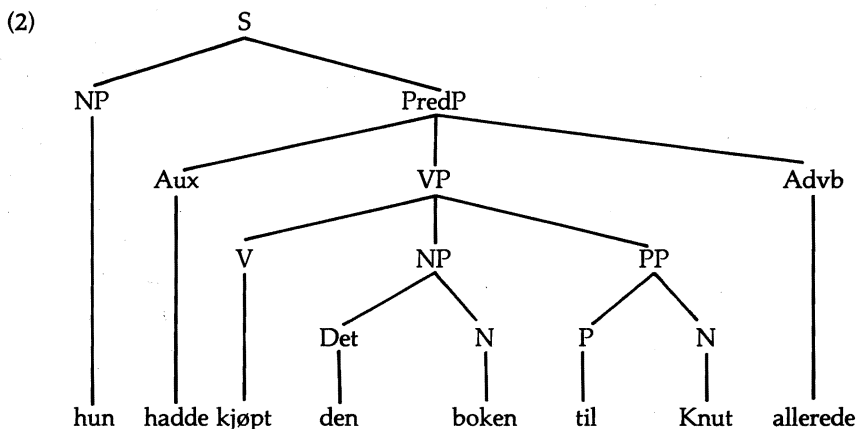
- (1) Hun hadde kjøpt den boken til Knut allerede.
(1') *Til Knut hun kjøpt allerede den boken hadde. (osv.)

Den helt åpenbare forskjell i grammatikalitet (akseptabilitet) mellom (1) og (1') viser at en adekvat strukturhypotese i hvert fall må omfatte et krav til lineær ordning. Det gir:

(ii) *Hypotesen om lineært ordnet, ikke-hierarkisk serialisering.* Denne hypotesen er sterkere enn (i), men ikke sterk nok til å innfange vår empiriske intuisjon om at syntaktisk strukturering innebærer relasjoner som går utover ren serialisering. Eksempelvis er sekvensen *den boken til Knut* i (1) forbundet med to forskjellige sett av syntaktiske permuterbarhetsegenskaper, som igjen er korrelert med ulik semantisk interpretasjon: Når denne sekvensen kan permuteres i sin helhet (*den boken til Knut hadde hun kjøpt allerede*), denoterer den en bok som er skre-

vet av Knut, men når den deles opp i to delsekvenser som er permuterbare hver for seg (*den boken hadde hun kjøpt til Knut allerede* – *til Knut hadde hun kjøpt den boken allerede*), betegner den en bok av en ikke angitt forfatter som kjøpes til Knut. Dette tilsier at konsepsjonen i (ii) må erstattes av følgende sterkere hypotese:

(iii) *Hypotesen om lineært ordnet, hierarkisk serialisering*. Mens de to hypoteser i (i) og (ii) kan sies å være »endimensjonale«, er denne »todimensjonal« (jfr. Nielsen 1975:143). Med hensyn til arten av den hierarkiske strukturering, foreligger det i moderne syntaksteori to hovedkonsepsjoner: 1. den som bygger på *konstituens-prinsippet* og som ligger til grunn for *frasestrukturgrammatikker*; og 2. den som bygger på *dependens-prinsippet* og gir opphav til *avhengighetsgrammatikker* (jfr. Engel/Schumacher 1976:13 ff., Matthews 1981:71 ff.). Eksempelvis vil da setningen (1) (i den ene av sine to tolkninger) kunne gis en frasestrukturbeskrivelse som (2), eller dependensstrukturbeskrivelsen i (3):

0.2. I nyere fremstillinger av de moderne skandinaviske språk spiller Diderichsens »feltanalyse« av setningers topologiske struktur en betydelig rolle. Eksempelvis vil en feltanalyse av (1) etter tolkningen i (2)-(3) se ut som i (4):

(4)	»Felter«:	Forfelt	Neksusfelt	Innholdsfelt			
	»Plasser«:	F	v n a	V	N	A	A

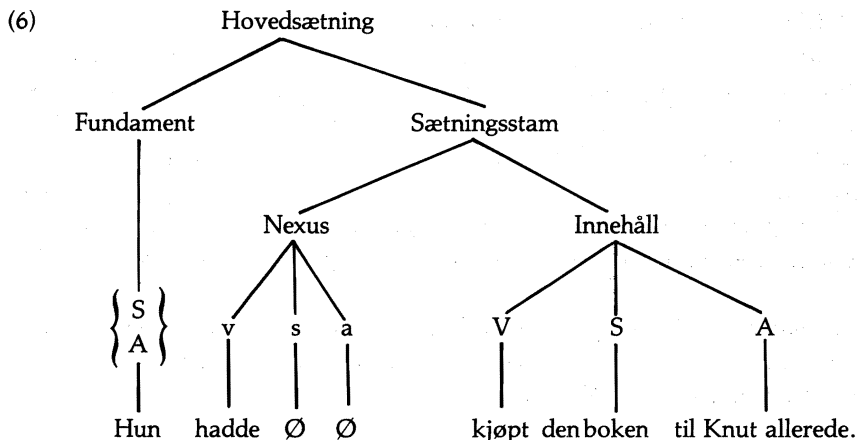
Hun hadde Ø Ø kjøpt den boken til Knut allerede

Det grunnleggende – og til dels kontroversielle – spørsmål i forbindelse med feltanalysen er hvilken teoretisk status den har som – eller innenfor – en syntaktisk beskrivelsesmodell. Dette spørsmålet kan besvares – og er blitt besvart – på følgende måter:

(i) Feltanalysen er i og for seg en syntaktisk strukturteori, altså et alternativ til andre beskrivelsesmåter som f. eks. konstituent- og dependensteoriene. Dette synet har vel på den ene siden en viss utbredelse hos mer tradisjonelt innstilte grammatikere uten videregående orientering i moderne syntaktisk teori, og på den annen side hos enkelte moderne lingvister med et polemisk forhold til beskrivelsesmåter som anses som »tradisjonelle«. Men det er neppe Diderichsens eget syn, siden feltanalysen hos ham kommer i tillegg til en syntaktisk relasjonsbeskrivelse med de tre grunnbegreper hypotakse, neksus og paratakse (Diderichsen 1962:139 ff., 160 ff.).

(ii) Feltanalysen betraktes som en notasjonell variant av en annen syntaksteori. Dette synet er i realiteten representert av Teleman (1972) og Basbøll (1976). Begge forsøker å vise hvordan det Diderichsenske setningsskjema kan gjengis som en konstituentstruktur, som igjen er deduserbar fra et egnet sett frasestrukturregler. F. eks. viser Teleman (1972:40) hvordan Diderichsens (1962:186) formel i (5) kan gi opphav til frasestrukturen i (6) (de tilsvarende konstituentstrukturregler er formulert hos Teleman 1972:43; vi tilføyer til anskueliggjørelse setningen i (1)):¹⁾

$$(5) \quad k \left(\begin{array}{c} S \\ A \end{array} (v s a (V S A)) \right)$$

Derimot synes det ikke å ha vært gjort forsøk på å vise notasjonell ekvivalens mellom feltanalyse og dependensstrukturer.

Det er flere problemer med Telemans (1972) og Basbølls (1976) ekvivalenstese: For det første kan man trekke dens legitimitet i tvil. Strukturen i (5) ligger ikke implisitt i, men innebærer en videregående strukturell – eller kanskje heller: strukturerende – fortolkning av feltinndelingen i (4). Det er denne videregående fortolkning fra Diderichsens side som Telemans og Basbøll tar som utgangspunkt for å ekvivalere feltanalysen med konstituentstrukturkonsepsjonen under (iii) i § 0.1.

Anerkjenner man imidlertid tolkningen av (4) som (5) (med tilføyelse av de nødvendige parenteser, se n. 1) og (6), da får man for det andre det problem at ekvivalenstesen egentlig trivialisere hele feltkonsepsjonen: Når man tar i betraktning hvilket enkelt matematisk system et sett frasestrukturregler av den typen som ligger til grunn for (5) (og (6)) er, og dessuten at forholdet mellom setning og felt er 1:3, og mellom felt og plass er enten 1:1 eller 1:3 (med mulighet for rekursiv gjentagelse av plass), da er det ingen stor matematisk overraskelse at skjemaet i (5) prinsipielt kan gjengis som en konstituentstruktur utledet av et dertil egnet sett av frasestrukturregler.

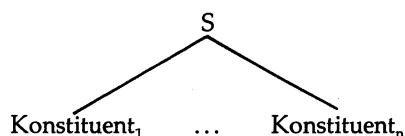
Det tredje spørsmål som melder seg, er hvorvidt strukturer som (6) er like godt egnet til å inngå i en integrert beskrivelse av setningers syntaktiske prosessegenskaper og semantiske interpretasjon som strukturer av den art som foreligger i (2). Et svar på det spørsmålet forutsetter en langt grundigere sammenligning av frasestrukturbeskrivelser som (6) med andre mulige forslag enn det man finner hos Telemans (1972) og Basbøll (1976).

(iii) Feltanalysen er et eget og selvstendig aspekt av den mer omfattende syn-

taktiske strukturbeskrivelse, og gjelder primært setningstopologien. – Som antyd det under (i), er det sannsynligvis Diderichsens eget syn (jfr. også Diderichsen 1966:365). Det er også det vanlige syn innenfor den nyere tyske feltanalytiske forskning (se § 0.3), og ligger bl. a. til grunn for fremstillingen hos Engel (1977). Hans modell omfatter både en »Konnexionelle Komponente« som genererer dependensstrukturer, og en egen »Stellungskomponente«, hvis basis er 1. et feltskema, supplert med 2. normaldistribusjonsregler for konstituenters innbyrdes plassering i de enkelte felter og 3. visse permutasjonsregler (Engel 1977:34 ff., 190 ff.).

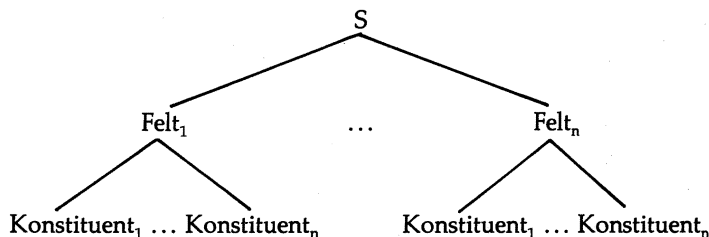
0.3. Marga Reis (1980:61 f.) inndeler generelt moderne topologiske undersøkelser i to grupper: (i) slike som bare opererer med de to nivåene »setning« og »konstituent« (setningsledd), jfr. (7):

(7)

og (ii) slike som mellom disse to nivåene opererer med et tredje relevant nivå »(topologisk) felt«, jfr. (8):

(8)

Sett i relasjon til strukturkonsepsjonen (iii) i § 0.1 kan topologiske felter oppfattes som et tillegg til den lineært ordnede hierarkiske struktur, et tillegg som underkaster den lineære ordning spesifikke restriksjoner. Som Marga Reis påpeker, er teorien som omfatter felter (8) konseptuelt rikere enn den som ikke gjør det (7), og som er den vanlige både i tradisjonell og i generativ transformasjonell grammatikk: å anta topologiske felter betyr i realiteten at man fører inn en ny kategori i den generelle lingvistiske teori. Ut fra gjengse vitenskapsteoretiske overlegninger bør man bare gjøre det, når den nyinnførte kategori bidrar til å forklare fenomener som ellers ville forbli uforklart eller få en mindre enkel og økonomisk forklaring. En legitimering av »topologisk felt« som lingvistisk beskrivelsesbegrep burde derfor ideelt bestå i en påvisning av at man ved slike felter kan beskrive

fenomener (formulere regler) som ikke beskrives på en tilsvarende fyldestgjørende – enkel og naturlig – måte ved at man bare antar setning og konstituent (setningsledd) som relevante begreper.

Det er et velkjent faktum at serialisering i naturlige språk tjener forskjellige semiotiske funksjoner:

(i) Morfosyntaktisk kodering, som f. eks. når indirekte og direkte objekt bare kan stå i denne rekkefølge i norsk:

(9) Han gav den lille piken den røde ballen/*den røde ballen den lille piken.

Det er et eksempel på den vanlige antagelse at mangel på morfologisk distinktivitet kompenseres ved konfigurasjonelle restriksjoner på serialiseringsmulighetene.

(ii) Setningsintern pragmatisk strukturering i form av thema-rhema-fordeling, som i følgende tyske tilfelle:

(10) Er wollte dem kleinen Mädchen einen roten Ball/den roten Ball einem kleinen Mädchen schenken.

Her stilles tematisk indirekte og direkte objekt foran hhv. rhematisk direkte og indirekte objekt.

(iii) Kodering av setningers kommunikativ-pragmatiske funksjon (illokutive hovedkategori), som ved forskjellen mellom utsagnssetning og setningsspørsmål i norsk:

(11) Han har kjøpt ny bil.

(11') Har han kjøpt ny bil?

På bakgrunn av de forhold vi har omtalt i denne §, vil en empirisk undersøkelse av det topologiske feltbegreps deskriptive relevans måtte ha et dobbelt siktemål: For det første må det undersøkes hvorvidt det i ulike språk er eller ikke er syntaktisk berettiget å ansette felter som et eget nivå mellom setning og setningsledd. Hva angår de språk hvor felter kan påvises, må for det andre en eventuell sammenheng mellom feltinndeling og serialiseringsfunksjonene i (i)-(iii) ovenfor undersøkes og beskrives.

Et første – og av plassgrunner dessverre ikke særlig utførlig – forsøk på en kontrastiv (interlingval) undersøkelse av det topologiske feltbegrep skal i det følgende foretas på grunnlag av de fire språk norsk, tysk, japansk og russisk. Forholdet mellom koderingssystem og feltinndeling behandles i § 1, mens hhv. §§ 2 og 3 gir synspunkter på problemområdene (iii) og (ii) ovenfor. Vi kan i denne omgang ikke gi oss inn på en teoretisk sammenligning av felt- og konstituentbaserte

regelformuleringer; hovedvekten vil ligge på å vise at man i visse språk med utgangspunkt i en topologisk feltinndeling kan formulere intuitivt vesentlige innsikter om syntaktiske kategoriers distribusjon og pragmatiske funksjoner.

1. Koderingssystemer og topologiske felter

I det følgende skal vi se på forholdet mellom morfosyntaktisk kodering av nominalledds syntaktiske funksjoner og serialiseringsregler.

1.1. I moderne norsk er morfematisk kasusmarkering et rent reliktfenomen uten systematisk betydning (Askedal 1983a:50 ff.). Den gamle genitiv har utviklet seg til en enklitisk partikkel som markerer underordning i nominale syntagmer (*pappas bil, Dronningen av Danmarks sjarmerende frimerkeutkast*). Den tidligere opposisjon mellom akkusativ og dativ, fortrinnsvis som kasus for hhv. det direkte og det indirekte objekt, er fullstendig nøytralisert. Dermed gjenstår opposisjonen mellom en casus rectus og en casus obliquus, men denne foreligger bare ved den spesielle morfologiske klasse personlige pronomener (*jeg – meg, du – deg, han – ham, hun – henne, vi – oss, de – dem*, men: *det – det, dere – dere*). Både i 3. p. sg. mask. og i 3. p. pl. er imidlertid denne opposisjonen sterkt truet av nøytraliseringsring, og i visse dialekter med enhetsformen *oss* (Nord-Gudbrandsdal, tilstøtende strøk av Møre og Romsdal) er den heller ikke lenger til stede i 1. p. pl.

Dette helt rudimentære »kasussystem« er åpenbart ute av stand til å yte en tilstrekkelig distinktiv markering av de syntaktiske argumentfunksjoner subjekt, direkte og indirekte objekt (osv.); koderingen av disse tilligger serialiseringsreglene, slik de er sammenfattet i (12):²⁾

(12)

Setningsskjema			
I. Felter:	Forfelt	Neksusfelt	Innholdsfelt
II. Posisjoner:	HS: Førsteledd	v n a	V N A
	BS: Subjunksjon	n a v	
III. Plasser:	HS: Førsteledd	v n ₁ -n _n a ₁ -a _n	V ₁ -V _n N ₁ -N _n A ₁ -A _n
	BS: Subjunksjon	n ₁ -n _n a ₁ -a _n v	

Helheten i (12) danner et distribusjonsskjema som består av tre topologiske nivåer, hvis konstitutive enheter er I. felter, II. posisjoner og III. plasser. (12) angir videre disse enheters grunnleggende rekkefølge. Jfr. eksemplene i (13)-(14):

(13) Førsteledd v n a₁ a₂ V₁ V₂ N₁ N₂ A
Dette året hadde han virkelig ikke husket å gi sin kone noen presang til jul.

(14) Subjunksjon n a₁ a₂ v V A₁
... fordi han formodentlig intet hadde gjort for barna
A₂
i løpet av hele denne tiden.

Begrunnelsen for å anta disse tre nivåene er at de danner en naturlig referanseramme for å beskrive distribusjons- og permutasjonsrestriksjoner;³⁾ dvs. nivåene og kategoriene i (12) muliggjør en naturlig klassedannelse av de konstituenten man trenger å ta hensyn til for å formulere slike restriksjoner.

Avgrensningen av de enkelte felter i forhold til hverandre kan begrunnes med henvisning til at inkorporering av indefinittmorfem i negasjon regelmessig finner sted i neksusfeltet, og normalt ikke i innholdsfeltet, jfr. (15):

- (15) Han hadde ikke kjøpt noen ny bil i år heller.
- (15') Han hadde ingen ny bil kjøpt i år heller.
- (15'') *Han hadde kjøpt ingen ny bil i år heller.
- (15''') *Han hadde ikke noen ny bil kjøpt i år heller.

Dette er – mutatis mutandis – parallelt med at tilsvarende inkorporering i tysk bare finner sted setningsinternt i Bechs (1955:50 ff.) »koherensfelt« (16), og ikke i det derfra at- og utskilte, ekstraposisjonelle »Nachfeld« (16') (jfr. Bech 1955:76 ff.):

- (16) Er hat nichts Besseres zu tun vermocht.
- (16') Er hat nicht vermocht, etwas Besseres zu tun.

Forfeltet viser seg å være et selvstendig felt ved at det ikke deler restriksjonene på indefinitttinkorporering i (15), jfr. (17):

- (17) Noen ny bil var ikke blitt kjøpt i år heller.
- (17') Ingen ny bil var blitt kjøpt i år heller.

Posisjonene og også i noen grad plassene i neksus- og innholdsfeltet er forbundet med spesifikke regler for og restriksjoner på de enkelte kategorier.

Når det gjelder v/V-posisjonene og -plassene, så kan neksusfeltet bare inneholde én verbalform, nemlig den finite, mens innholdsfeltets V er en rekursiv kategori som bare tillater infinita (*han hadde lenge ønsket å kunne lære å synges Internasjonalen på ukrainsk*).⁴⁾

n/N-posisjonene og -plassene fordeler seg slik at neksusfeltets n_1 -plass koderer den syntaktiske kategori subjekt, dvs. rommer det nominalledd som har interlingvalt identifiserbare subjektdefinerende syntaktiske prosessegenskaper (Equistrykning, Imperativ-strykning, Raising-ledd, (foretrukket) kontrollledd for Refleksivering), mens N-plassene innehas av nominalledd som ikke har de nevnte syntaktiske subjektegenskaper, nemlig de tradisjonelle objekter (jfr. Askedal 1982, ms., hvor de tradisjonelt problematiske tilfellene med såkalt »logisk subjekt« i *det*-konstruksjoner med intransitive verb diskuteres spesielt ut fra dette synspunkt).

Vi ser her en interessant komplementaritet mellom neksus- og innholdsfelt som går ut på at neksusfeltet inneholder det syntaktiske subjekt og den dermed forbundne finite verbalform, mens innholdsfeltet rommer de tradisjonelt »styrte« objektledd og avhengige, det vil i realiteten si »styrte« infinitte verbalformer (i overensstemmelse med Bechs, 1955:15 f. et passim, begrep »statusreksjon«, som også anvendt av Harms Larsen 1971:17 ff.). Det må her riktignok tilføyes at flerleddede n-sekvenser kan forekomme, jfr. (18):

- (18) v n_1 n_2 n_3 a
 Gav han henne den ikke?

Men da vil for det første n_1 -leddet alltid være det som har syntaktiske subjektegenskaper, for det andre er n_2 - n_3 -leddene pronominale, og for det tredje er n_1 - n_n -sekvenser bare mulige når setningen ikke inneholder noe V, jfr. (19):

- (19) Har han ikke gitt henne den?
 (19') *Har han henne den ikke gitt?

I praksis betyr det at de styrte kategorier, representert ved V og N, alltid må holde sammen i innholdsfeltet når begge er til stede i setningen.

Som allerede vist ved (9), og her ved (18) (jfr. **gav han den henne ikke?*), er indirekte og direkte objekter konfigurasjonelt definert i forhold til hverandre ved de faste plasser i hhv. n_2 - n_3 - og N_1 - N_2 -sekvenser. I sum finner vi følgende konfigurasjonelle koderingsystem for de tre syntaktiske hovedfunksjonskategorier som realiseres ved nominalledd: Den overordnede subjekt-objekt-opposisjon er hovedsaklig kodert som en feltplasseringsopposisjon, mens opposisjonen direkte vs. indirekte objekt er kodert ved plassforskjell innenfor samme posisjon i sam-

me felt. Forskjell i plass innenfor samme posisjon er ved subjekt-objekt-oppo-
sasjonen bare relevant i de særlige tilfellene som (18).⁵⁾

Med henblikk på hvorvidt de er spesifikke for enten neksus- eller innholdsfel-
tet, eller kan forekomme begge steder, kan a/A-kategoriene deles inn i tre grup-
per:⁶⁾

(i) Bare i a-posisjon står visse såkalte »setningsadverbialer« som f. eks. *ikke* i
(13) og (18), og *formodentlig* i (20):

(20) Han har formodentlig kjøpt seg ny bil.

(20') *Han har kjøpt seg ny bil formodentlig.

(ii) Bare i A-posisjon står adverbialledd med valensbinding (nær semantisk til-
knytning) til verbet:

(21) Han hadde bodd lenge i Islamabad.

(21') *Han hadde i Islamabad bodd lenge.

(iii) Friere, ikke valensbundne adverbiale bestemmelser (andre enn (i)) står i a- el-
ler A-posisjon:

(22) Hun hadde kjøpt en pen kjole i Paris.

(22') Hun hadde i Paris kjøpt en pen kjole.

Også for a₁-a_n- og A₁-A_n-sekvenser gjelder det serialiseringsrestriksjoner hhv.
preferanseregler for serialisering, jfr. f. eks. (23) og (24):

(23) Han har sannsynligvis ikke forstått det.

(23') *Han har ikke sannsynligvis forstått det.

(24) Han hadde arbeidet på boken i Berlin og München.

(24') ??Han hadde arbeidet i Berlin og München på boken.

Plassfordelingen innenfor posisjonen synes gjennomgående å være strengere re-
gulert ved a-ledd enn ved A-ledd. Ved a-leddene er serialiseringen knyttet til kog-
nitive, logiske skopusforhold og derfor ikke vilkårlig. Ved A-leddene står nor-
malt ledd med valensbinding foran frie(re) ledd. Men siden avhengighetsforhold-
dene ved A-ledd i stor grad både er semantisk gitt i og med leksemvalget, og dess-
uten – som i (24) – ofte er markert med forskjellig preposisjonsbruk, vil avvik fra
normalrekkefølgen vel lettere tolereres her enn ved a-leddene.

Den tredje gruppen av a/A-ledd viser en mulighet for veksling mellom neksus-
og innholdsfelt som v/V er fullstendig utelukket fra, og som ved n/N-ledd bare

foreligger i de helt spesielle tilfellene som (18)-(19).

Det gjør seg altså gjeldende til dels svært sterke restriksjoner på permutasjon av ledd som står i samme posisjon, dvs. på plassveksling innenfor samme posisjonskategori. Men også posisjonenes permuterbarhet i forhold til hverandre er underlagt restriksjoner. Generelt gjelder at v- og V-ledd innenfor samme hovedsetnings- eller bisetningsskjema er posisjonsfaste i forhold til hhv. n- og a-, og N- og A-ledd, dvs. at permutasjonsmulighetene er begrenset til forandring av grunnrekkefølgen i (12) til a-n- og A-N-sekvenser, jfr. (25)-(26):

(25) Er Johanne ikke kommet hjem ennå?

(25') Er ikke Johanne kommet hjem ennå?

(26) Ole Aleksander hadde invitert alle han kjente til fødselsdagsselskapet sitt.

(26') Ole Aleksander hadde invitert til fødselsdagsselskapet sitt alle han kjente.

Posisjonspermutasjonen i (26) er underlagt langt svakere restriksjoner enn plasspermutasjoner innenfor samme posisjon. Det torde ha sin grunn i at posisjonspermutasjonen i (26) ikke bringer identifiserbarheten av syntaktisk funksjonskategori og avhengighetsforhold i fare.

Av beskrivelsen så langt fremgår det at mulighetene for innbyrdes permutasjon mellom neksus- og innholdsfelt er svært begrensede; disse to feltene er langt på vei »kategorielt lukket« i forhold til hverandre. I forhold til disse kan forfeltet prinsipielt defineres som skjemaets »kategorielt åpne« felt. Med ett eneste unntak – det finitte verb v^7 – kan man som førsteledd i hovedsetningsskjemaet for det første få hver enkelt av de kategorier som ellers står på de enkelte plasser i alle posisjonene i neksus- og innholdsfeltet, jfr. f. eks. (27)-(29) (som samtidig er eksempler på ledd som ikke kan permuteres fra neksus- til innholdsfelt eller omvendt):

(27) Ikke hadde han råd til julegaver heller.

(28) Slått hadde hun også.

(29) I Islamabad hadde han bodd lenge.

For det andre kan forfeltet oppta i seg et helt innholdsfelt:

(30) Slått ham i ansiktet hadde hun også.

Hovedsetningers forfelt kan dermed defineres som det felt som fylles ved permutasjon av en kategori fra en plass i et av de to andre felter eller av et helt innholdsfelt.

I (12) har vi ansatt et parallelt forfelt også for bisetningsstrukturer (som Bleken 1971:28 ff.). Med utgangspunkt i (31) kan vi gi en analyse av de viktigste typer

bisetninger som viser sammenhengen mellom hovedsetningers forfelt og visse bisetningers subjunksjonale forfelt, og dermed muliggjør en permutasjonsdefinisjon av sistnevnte:

(31)		Subjunksjon	n	a	v	V	N	A
(i)	Konjunksjonalsetninger:	(De sa)	at	hun	allerede	hadde	sett	ham i går.
(iia)	Spørrebisetninger	: 1. (De spurte)	hvem	hun	allerede	hadde	sett	i går.
		2. »	hvem	som	allerede	hadde	sett	ham i går.
(iib)	Relativsetninger	: 1. (... piken)	(som)	hun	allerede	hadde	sett	i går.
		2. »	(som) ⇒ Ø	som	allerede	hadde	sett	ham i går.

Bisetninger fordeler seg på to typer: (i) konjunksjonalsetninger, hvor tilstedeværelsen av en såkalt »underordnende konjunksjon« blokkerer muligheten for subjunksjonalisering av et ledd fra neksus- eller innholdsfeltet, og (ii) bisetninger hvor fravær av en slik underordnende konjunksjon fører til subjunksjonalisering av et ledd fra neksus- eller innholdsfeltet til forfeltet. I det sistnevnte hovedtilfelle gjelder generelt at man i motsetning til i hovedsetninger ikke har permutasjon av V eller helt innholdsfelt til forfelt, dvs. det finnes i norsk ikke verbale subjunksjoner.⁸⁾ Adverbiale ledd som er begrenset til a-posisjon (gruppe (i) ovenfor), er heller ikke tilgjengelig for subjunksjonalisering.

For øvrig fordeler hovedgruppe (ii) seg på to undergrupper med hver sine spesifikke egenskaper: (iia) Spørrebisetningenes subjunksjonale innledningsord representerer – i tillegg til n-leddet subjekt – en lang rekke N- og A-kategorier. Det subjunksjonale forfelt kan i spørrebisetninger ikke være ubesatt, og når subjektet er subjunksjon, må et kopierende reservesubjekt *som* fylle den obligatoriske n-posisjonen. (iib) Relativsetningenes innledningsord, relativpartikkelen *som*, representerer hyppigst og mest typisk n-kategorien subjekt og N-kategoriene, og mindre hyppig og typisk A-kategorier. Relativpartikkelen er i prinsippet fakultativ når den representerer et ikke-subjekt (jfr. (31 (iib) 1)).⁹⁾ Hvordan relativsetninger med et *som* som subjekt (31 (iib) 2) skal analyseres, er et omstridt spørsmål, men vi vil foreslå følgende: Slike relativsetningers tilgrunnliggende struktur antas å inneholde et obligatorisk *som* med stedfortredende funksjon i n-posisjon, parallelt med det obligatoriske *som* i (31 (iia) 2), og et *som* med subjunksjonalfunksjon parallelt med *som* i (31 (iib) 1). På samme måte som *som* i (31 (iib) 1) er også dette første *som* i (31 (iib) 2) systematisk sett fakultativt, men det fjernes av en morfosyntaktisk filterregel som forenkler den ugrammatiske sekvens *som som til et enkelt *som*.

1.2. Nominalledd i moderne tysk opptrer i de fire kasus nominativ, akkusativ, genitiv og dativ. Av disse er nominativ kasus for subjektet og det dermed kon-

gruerende substantiviske predikativ (*der kleine Hannes war ihr Lieblingsschüler*). De tre øvrige – oblikve – kasus står som verbuttfyllinger eller har adverbial funksjon. I moderne tysk er genitiv primært en (hhv. den) attributiv(e) kasus. Dessuten finnes en stor gruppe preposisjoner og en svært mye mindre, heller atypisk gruppe postposisjoner (jfr. Braunmüller 1982:201 ff.).

Serialisering av setningsledd finner i tysk i hovedsak sted innenfor følgende skjema (32).¹⁰⁾

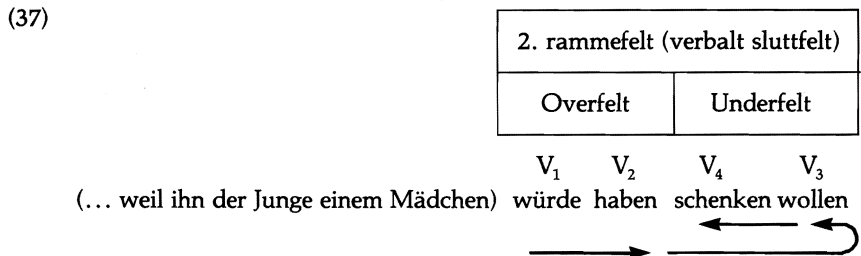
(32)

Setningskjema				
I. Felter:	Forfelt	1. Rammefelt	Sentralfelt	2. Rammefelt (verbalt slutfelt)
II. Plasser:	N/A ₁	finitt V	N/A _{1/2} -N/A _n	infinite V
		Subjunksjon		finitt + infinite V

Jfr. følgende eksempler:

- (33) Dann hatte der Junge dem Mädchen einen Ball schenken wollen.
- (33') Der Junge hatte dann den Ball einem Mädchen schenken wollen.
- (34) Heute morgen las sie ihm das ganze Kapitel vor.
- (34') Las sie ihm heute morgen das ganze Kapitel vor?
- (35) ... weil ihn der Junge einem Mädchen würde haben schenken wollen.
- (36) ... weil der Junge es ihr beigebracht hatte.
- (36') ... weil es ihr der Junge beigebracht hatte.

Av spesiell interesse er det at det 2. rammefelt (verbale slutfelt) må deles inn i et overfelt og et underfelt med motsatt reksejonsretning (jfr. Bech 1955:62 ff.), som i (37):

Konstitutiv for skjemaet i (32) er den »ramme« som dannes av det finite verb eller et subjunksjonalt element, og infinitte verbalformer og verbalpartikler, i bisetninger også den finite verbalform, som hhv. 1. og 2. rammefelt. 2. rammefelt (det verbale slutfelt) er strengt hypotaktisk strukturert (jfr. f. eks. (37)). I forhold til denne rammen utgjør forfeltet og sentralfeltet prinsipielt et felles distribusjons- og permutasjonsområde, hvor det består en betydelig, men ikke ubegrenset frihet hva angår plasseringen av ulike typer nominale og adverbiale ledd i forhold til hverandre,¹¹⁾ jfr. på den ene siden (33)-(36), og på den annen side (38)-(40):

- (38) *Es hatte sie nicht gesehen.
- (39) *... weil dem Mädchen er ihn geschenkt hatte.
- (40) *Am Vormittag hatte einen Blumenstraus ihr der Gatte geschenkt.

I forhold til norsk er det fremfor alt å bemerke at det er systematisk overflødig å anta et eget nivå med posisjoner som er overordnet den plass det enkelte setningsledd har innenfor feltet. Det kommer av at graden av morfologisk distinktivitet i det tyske kasussystem er tilstrekkelig til å markere de grunnleggende syntaktiske funksjonskategorier subjekt, direkte (akkusativ)objekt og indirekte (dativ)objekt (jfr. særlig eksemplene (10), (33)).

1.3. Japansk har hverken kasusleksjon eller preposisjoner, men i stedet ca. 70 postposisjoner (også kalt »postpositive partikler«) (Kuno 1973:4 f.) med tilsvarende funksjoner som kasus (hhv. leddstilling), preposisjoner, subjunksjoner og sideordnende konjunksjoner i språk som norsk, tysk og russisk. Eksempler på rent »grammatiske« postposisjoner er *ga* og *o* som markerer hhv. subjekt og direkte objekt, og *wa* som markerer thema-ledd. En slags mellomstilling inntar *ni*. Denne postposisjonen brukes på den ene siden ved indirekte objekter, men har på den annen side også konkret lokale betydninger som i norsk og tysk uttrykkes ved preposisjoner (*i, til osv.*). Andre postposisjoner er gjennomgående »adverbiale« og tilsvarer norske og tyske preposisjoner og/eller subjunksjoner, som f. eks. *kara* »av, fra, på grunn av, fordi«.

For japansk kan vi foreslå følgende feltanalyse:

(41)

Setningsskjema		
I. Felter:	Argumentfelt	Verbalt predikatfelt
II. Plasser:	N/A ₁ -N/A _n	(Predikativ) V _n -V ₁

I japansk er predikatet, hhv. predikatskomplekset alltid sluttstilt (Kuno 1973:3 ff.). Man får dermed en mer konsekvent gjennomført »SOV«-struktur enn i tysk, hvor sekvensen av N/A-ledd »brytes opp« av 1. rammefelt. Dessuten er det japanske verbale predikatfelt preget av enhetlig reksjonsretning fra høyre mot venstre, mens det tyske verbale slutfelt består av to delfelder med motsatt reksjonsretning (jfr. (37)). Dette er av de fenomener som viser en klar forskjell i typologisk konsistens mellom disse to språkene.

Med unntak av enkelte rene adverbier som *kinoo* »i går«, *issyoni* »sammen« o. a., er argumentfeltelementene utstyrt med en funksjonsmarkerende postposisjon. Derved sikres en funksjonell distinktivitet som muliggjør en enda mye friere serialisering av N/A-ledd enn i tysk, og som på samme måte som i tysk overflødiggjør et skille mellom posisjoner og plasser. Jfr. f. eks. (42) (etter Kuno 1978:57 f.).¹²⁾

- (42) { John ga Mary ni Tom o } syookaisita.
 { John ga Tom o Mary ni }
 { Mary ni John ga Tom o }
 { ?Mary ni Tom o John ga }
 { Tom o John ga Mary ni }
 { ?Tom o Mary ni John ga }
 »John presenterte Tom for Mary.«

Predikatfeltelementer markeres generelt ikke med postposisjon. Et predikatfelt kan bestå av en enkelt verbalform, som i (42), eller av verbalsekvenser av tildels betydelig morfematisk kompleksitet, som f. eks. *yom-i-hazime-ru* »begynne å lese«, *yom-i-toos-u* »lese til ende«, *yom-i-sugi-ru* »lese for mye«, *yom-i-yasu-i* »være lett å lese«, *yom-i-soo-da* »se ut som om man skal begynne å lese« o. m. a. (jfr. Kuno 1978:100 ff.). Slike sekvenser er strengt hypotaktisk strukturert.

Som forutsatt i (41), regner vi også predikativene til predikatfeltet.¹³⁾ Det finnes tre typer predikativer i japansk: (i) vanlige adjektiver, som vel å merke oppviser de samme fleksjonskategorier som verb (43); (ii) såkalte »nominaladjektiver«, som har adjektivisk betydning, men som mangler de vanlige adjektivers fleksjonskategorier og dermed må stå i konstruksjon med et kopulaverb som kan bringe disse kategoriene til uttrykk (44); og (iii) substantiviske predikativer, som på samme måte som gruppe (ii) konstrueres med kopulaverb (45) (jfr. Kuno 1978: 64 ff.):

- (43) Taroo wa mada wakai.
 'fremdeles ung-er'
 »Taroo er fremdeles ung.«

- (44) Taroo wa syooziki da.
           'ærlig er'
 »Taroo er ærlig.«
- (45) Tanaka wa tensai da.
           'geni er'
 »Tanaka er et geni.«

Med de verbale predikatsledd har predikativene for det første det til felles, at de i motsetning til argumentfeltets N/A-ledd ikke har postposisjon, og for det andre det at de ikke deltar i den permutasjonsfrihet som kjennetegner forholdet mellom argumentfeltleddene, jfr. (46) (etter Kuno 1978:68):

- (46) *Tensai Tanaka wa da.

Predikativene inngår dermed i det verbale predikatsfelts hypotaktiske strukturing.

1.4. Det moderne russiske kasussystem omfatter etter vanlig oppfatning de seks kasus nominativ, akkusativ, genitiv, dativ, instrumental og prepositiv (også kalt »lokativ«).¹⁴⁾ Den sistnevnte kasus opptrer bare som regimen ved preposisjoner. Av de øvrige er nominativ subjektskasus, mens resten har funksjon som objekt eller adverbial i setningen (ved siden av at de også kan styres av preposisjon). Omfanget av kasussynkretisme er betydelig mindre – og kasussystemets kode-ringspotensial dermed tilsvarende større – i russisk enn i tysk. Også russisk har et stort antall preposisjoner, men derimot ingen postposisjoner.

For russisk kan følgende meget enkle setningsskjema (47) antas:

(47)

Setningsskjema	
I. Plasser:	N/A/V ₁ -N/A/V _n

Russisk har nemlig i prinsippet en meget fri leddstilling. F. eks. viser Gabka et al. (1976:232) til at »im isolierten Satz

- [(48)] Ja včera večerom prišel domoj
 [ˈjɛg i ɡɑr ɔm kvɛldɛn kom ˈhjemʹ
 »Jeg kom hjem i går kveld.«]

sogar 120 Ordnungsvarianten gegeben [sind], ohne dass die grammatische Richtigkeit in einem dieser Fälle beeinträchtigt wird.« (Jfr. også Comrie 1979:92 ff.).

Det må i denne sammenheng spesielt fremheves at i motsetning til i norsk, tysk og japansk står heller ikke verbet, hhv. predikatet, på noen bestem(e) fast(e) plass(er) i setningen, jfr. f. eks. (49)-(52):

- (49) On l'jubit svoju ženu.
'Han elsker sin kone.'
- (50) Načinajets'a što-to interesnoje.
'begynner noe interessant'
»Noe interessant begynner.«
- (51) Ja často govor'u s nim.
'jeg ofte snakker med ham'
»Jeg snakker ofte med ham.«
- (52) Tvoja novaja kniga mojemu sosedu oč'en' ponravilas'.
'din nye bok min nabo meget tiltalte'
»Min nabo likte din nye bok meget godt.«

Det er her av spesiell interesse at det verbale predikat i russisk hyppigst består av én verbform. Som perifrastisk tempusform kommer i høyden det såkalte »futura« av imperfektive verb i betraktning, som består av verbet *byt'* og infinitiv. Denne konstruksjonen viser imidlertid ingen spesiell auxiliar-struktur, men tilsvarende i morfosyntaktisk henseende helt forbindelser av andre verb med infinitiv (*xotet'* o. a.). Det er heller ingen grunn til å anta en egen syntaktisk konstruksjon perifrastisk passiv i russisk,¹⁵ siden konstruksjonene med *byt'* og passivisk partisipp er syntaktisk identiske med *byt'* og vanlig – ikke-verbalt – adjektiv: I begge tilfelle kongruensbøyes adjektivet/partisippet, og *byt'* utelates i presens. I diakront perspektiv må det dessuten tilføyes at de nåværende russiske preteritumformer går tilbake på forbindelser av kopulaverbet *byt'* og aktivt partisipp (i historiske grammatikker kalt »(perifrastisk) perfektum«), hvor kopulaverbet er gått tapt i historisk tid (jfr. Tschernych 1957:221 ff.). Forutsetningene for en fast strukturert verbal sektor (felt) i setningen er således ikke bare synkront mye svakere utviklet i russisk enn i norsk, tysk og japansk; de er dessuten i løpet av den historiske utvikling blitt direkte nedbygd.

Alt dette tilsier at man for russiskens vedkommende må anta det »grunne« setningsskjemaet i (47), hvor ikke bare distinksjonen mellom posisjoner og plasser, men også antagelsen av felter viser seg å være overflødig.

Norsk, tysk og japansk er eksempler på at topologisk feltinndeling er korrelert med fast verbplassering i setningen. Russisk har den motsatte korrelasjon i form av prinsipielt fri verbplassering og fravær av feltstrukturering.

2. Setningstyper

I § 1 har vi sett hvordan topologiske felter danner setningsinterne distribusjonsrammer for morfosyntaktiske kategorier. Her skal vi se hvordan konfigurasjoner av slike felter i enkelte språk danner »setningstyper«, og hvilke koderingsfunksjoner disse kan sies å ha.

2.1. Tysk har fire setningstyper (ST) som atskiller seg fra hverandre med henblikk på bestanden av felter og/eller hva slags morfosyntaktisk kategori som inntar rammefeltene:¹⁶⁾

ST I

Forfelt	1. Rammefelt: finit verb	Sentralfelt	2. Rammefelt: infinite verbformer
---------	-----------------------------	-------------	--------------------------------------

(53) Peter hat vor Weihnachten ein Auto gekauft.

(54) Was hat Peter vor Weihnachten gekauft?

ST II

1. Rammefelt: finit verb	Sentralfelt	2. Rammefelt: infinite verbformer
-----------------------------	-------------	--------------------------------------

(55) Hat Peter vor Weihnachten ein Auto gekauft?

ST III

1. Rammefelt: subjunksjon	Sentralfelt	2. Rammefelt: infinite og finite verbformer
------------------------------	-------------	--

(56) (...) weil Peter vor Weihnachten ein Auto gekauft hat.

ST IV

Sentralfelt	(2.) Rammefelt: infinite verbformer
-------------	--

(57) (Peter bedauert,) vor Weihnachten ein Auto gekauft zu haben.

ST I atskiller seg fra ST II og III ved i tillegg til rammefeltene også å ha et forfelt, mens ST IV mangler både forfelt og 1. rammefelt. Forskjellen mellom ST II og ST III består i den kategorielle utfylling av 1. og 2. rammefelt: ST II har – som ST I

- i 1. rammefelt det finite verb, mens ST III her har en subjunksjon og samler alle verbalformer i 2. rammefelt.

Setningstypene I-IV er assosiert med bestemte pragmatiske - illokutive - hovedkategorier. Hovedskillet går mellom på den ene siden ST I-II, som i hovedsak er syntaktisk selvstendige setninger med egen illokutiv funksjon, og på den annen side ST III-IV, som normalt er syntaktisk uselvstendige setninger uten egen illokutiv funksjon. I førstnevnte gruppe er ST I typen for utsagnssetninger og leddspørsmål, mens ST II er setningsspørsmål.

2.2. Tilsvarende setningstyper som i tysk finnes også i norsk; men de generelle forskjeller i feltinndelingen fører til at de her får en noe annen form enn i tysk:¹⁷⁾

ST I

Forfelt: n/a/V/N/A	Neksusfelt: v n a	Innholdsfelt: V N A
-----------------------	----------------------	------------------------

(58) Per har ikke kjøpt ny bil til jul.

ST II

Neksusfelt: v n a	Innholdsfelt: V N A
----------------------	------------------------

(59) Har Per ikke kjøpt ny bil til jul?

ST III

Forfelt: subjunksjon	Neksusfelt: n a v	Innholdsfelt: V N A
-------------------------	----------------------	------------------------

(60) (...) fordi Per ikke har kjøpt ny bil til jul.

ST IVA

Forfelt: subjunksjon	Neksusfelt: a	Innholdsfelt: V N A
-------------------------	------------------	------------------------

Å ikke kjøpe ny bil til jul (var en skuffelse.)

ST IVB

Neksusfelt: a	Innholdsfelt: V N A
------------------	------------------------

Ikke å kjøpe ny bil til jul (var en skuffelse.)

Som i tysk går det et skille mellom ST I-II på den ene siden, og ST III-IV på den andre siden, hva angår funksjon som hhv. selvstendig og avhengig setning. Denne forskjellen er i norsk primært korrelert med en forskjell mellom finitt verb i neksusfeltets første posisjon kontra konstruksjon med et annet ledd i denne posisjonen, nemlig *n* i ST III og *a* i ST IV. I ST III står *v* i neksusfeltets sluttposisjon og danner der en kontinuerlig verbalsekvens sammen med innholdsfeltets $V_{(1)}$.¹⁸⁾ Etter vår analyse vil – i motsetning til tysk – forfeltet ikke være noe særmerke for ST I i norsk. At det er riktig å anta et forfelt også i bisetninger av ST III, bekreftees av parallellen til infinitivkonstruksjoner av ST IVA. Her står nemlig »infinitivmerket« å foran et *a*-ledd, og kan dermed etter sin distribusjon vanskelig tolkes som noe annet enn et subjunksjonalt element. I ST IVB står derimot *å* som et morfem til den infinitte verbformen og fungerer som ren statuspartikkel (i Bechs, 1955:12 ff., forstand).

Den pragmatiske forskjell mellom ST I og ST II er i all hovedsak som i tysk.

2.3. Japansk har en meget enkel feltinndeling som etter sin oppbygning nærmest tilsvarer ST IV i tysk eller – med motsatt reksjonsretning (operand-operator-rekkefølge) – ST IVB i norsk. Det er åpenbart at denne ikke gir rom for den form for konfigurasjonell kodering av illokutive setningskategorier som kjennetegner norsk og tysk. Som funksjonelt motstykke til disse språks bisetninger finner man et omfattende system av innføyningskonstruksjoner. Dette består for det første av gerundiv-, kontinuativ- og kondisjonalformer av verb, og for det andre av konstruksjoner med postposisjoner som kan oppfattes som stilt etter hele skjematet i (41). Vanlige er for det tredje også såkalte »formale nomina (formal nouns)« (som nærmest tilsvarer norske konstruksjoner som: *den omstendighet/kjensgjering at ...*; jfr. for øvrig Kuno 1978:121 ff.).

Japansk har ingen mulighet for å kodere den pragmatiske opposisjon mellom utsagn og setningsspørsmål gjennom serialiseringsforskjeller. I overensstemmelse med dette språks konsistente »SOV«-struktur dannes i stedet spørresetninger med postposisjonen *ka* (jfr. Kuno 1978:79 f., 93 f.), jfr. (62)-(63):¹⁹⁾

(62) Taroo wa kita ka?

'kom'

»Kom Taroo?«

(63) Taroo wa sono okane o dare ni yatta ka?

'pengene hvem gav'

»Hvem gav Taroo pengene?«

Andre postpositive pragmatiske partikler er *naa*, *yo*, *ne* (hhv. »Exclamatory«, »I-tell-you«, »Tag-Q 'did you'« ifølge Kuno 1978:78). I likhet med innføyningspost-

posisjonene omtalt ovenfor har heller ikke disse pragmatiske partiklene noen innflytelse på den skjemainterne leddstilling.

2.4. Russisk har ifølge vår analyse i § 1.4 ingen feltinndeling, og mangler dermed grunnlaget for en setningstypestrukturering etter felter.

I overensstemmelse med at russisk har preposisjoner og ikke postposisjoner, oppviser bisetninger setningsinnledende subjunksjoner. I motsetning til hva man finner i norsk og tysk, men i likhet med japansk, er tilstedeværelsen av en subjunksjon prinsipielt ikke korrelert med en bestemt leddfølge (verbplassering) i bisetningen.

Tilsvarende gjelder at motsetningen mellom de illokutive hovedkategorier ut-sagn og setningsspørsmål ikke er forbeholdt spesielle serialiseringsmønstre (jfr. (49)-(52)). I prinsippet er spørrende intonasjon i forbindelse med en hvilken som helst serialisering tilstrekkelig for å kjennetegne en setning som spørresetning. Eller man kan bruke spørrepartikkelen *li*, jfr. (64)-(66):²⁰⁾

- (64) Interesna li eta kniga?
'interessant denne boken'
»Er denne boken interessant?«
- (65) Daleko li do goroda?
'langt til byen'
»Er det langt til byen?«
- (66) Kurite li vy?
'Røker De?'

Her stilles predikatleddet i setningsinitial posisjon og avgrenses fra resten ved partikkelen *li*. Setningsspørsmål med *li* blir dermed syntaktisk og interpretativt parallelle med leddspørsmål, som på tilsvarende måte regelmessig har spørreordet i begynnelsen av setningen, jfr. (67):

- (67) Gde on živ'ot?
'hvor han bor'
»Hvor bor han?«

Det er imidlertid klart at tilfelle som (64)-(67) ikke konstituerer noen egen (egne) setningstype(r) av den art som foreligger i tysk og norsk.

3. Thema-rhema-struktur

Ifølge Greenberg (1966:103) forholder det seg slik at »The order of elements in language parallels that in physical experience or the order of knowledge.« I prak-

sis antas her at naturlige språk allment kjennetegnes av en »diagrammatisk ikonisitet« (Haiman 1980:515), som mer presist kan bestemmes som en isomorfi-relasjon mellom strukturen i virkeligheten, hhv. menneskelige forestillinger om denne, og strukturen i språklige uttrykk. Greenberg selv omtaler som eksempler på slik ikonisitet den vanlige plassering av kondisjonalsetninger før følgen, og »expressions of volition and purpose« i forhold til matrix-konstruksjonen, dvs. tilfelle hvor hele enkeltsetninger eller proposisjonalt interpreterbare uttrykk settes i forhold til hverandre.

Analogt med at komplekse setninger og mer generelt hele tekster er slik bygd opp at »gitt« informasjon tilføyes »ny« informasjon, kan man også anta en tilsvarende strukturering av informasjonsinnholdet i enkeltsetninger i hhv. »gitte« og »nye« informasjonskomponenter. Innenfor den særdeles mangfoldige forskning omkring dette »funksjonale setningsperspektiv« antas vanligvis en kommunikativt relevant inndeling i en »thema«- og en »rhema«-del, men det er ikke på langt nær enighet om hva slags empiriske korrelater disse betegnelsene har.²¹⁾ Noe forenklet kan to hovedsynspunkter – la oss kalle dem hhv. det »grammatiske« og det »pragmatiske« – identifiseres. Det »grammatiske« synspunktet baserer seg på den overflatesyntaktiske serialisering og utpeker det første leddet eller en sekvens av ledd i begynnelsen av setningen som thema, og lar resten av setningen gjenstå som rhema.²²⁾ Det andre – »pragmatiske« – synspunktet går prinsipielt ut fra setningens meningsinnhold, og søker i dette å finne – i en eller annen nærmere presisert forstand – gamle og nye informasjonskomponenter, som identifiseres som hhv. thema- og rhema-ledd, uten at denne todelingen nødvendigvis er knyttet til bestemte posisjoner i setningen.²³⁾

I den forenklete form vi her har presentert disse to hovedsynspunktene, impliserer ingen av dem noen ikonisk isomorfi mellom tankeutvikling og morfosyntaktisk serialisering i setninger. Siden de aller fleste setninger er flerleddede sekvenser, og dessuten hyppigst inneholder både gamle og nye informasjonskomponenter, står begge konsepsjonene også i fare for å ende i det trivielle. Kombinerer man imidlertid de to synspunktene med hverandre, får man den betydelig sterkere og mer interessante hypotese at en setning har en fremre thema-del med gammel, og en bakre rhema-del med ny informasjon. Og derved antas i realiteten også en setningsintern isomorfi mellom naturlig tankerekkefølge og serialisering av morfosyntaktiske størrelser, som er parallell med den (enkelt)setningseksterne isomorfi Greenberg (1966:103) eksemplifiserer.

Tar man imidlertid i betraktning hvor ulike serialiseringsregler i forskjellige språk er, synes det på ingen måte selvsagt at alle naturlige språk skulle være isomorft-ikoniske på samme måte eller i samme utstrekning. Man må heller anta at graden av slik isomorfi er avhengig av samspillet med de øvrige parametrene som påvirker den setningsinterne serialisering. I det følgende skal vi kort forsøke

å anskueliggjøre dette mer »typologisk åpne« synspunktet i forbindelse med de allerede presenterte feltanalyser av russisk, japansk, tysk og norsk.

En slik kontrastiv sammenligning forutsetter en interlingval appliserbar forståelse av thema og rhema. Allment går vi ut fra at den nevnte motsetning mellom »gitt« og »ny« informasjon er relevant ved thema-rhema-fordelingen. I tilknytning til Allerton (1978:143 ff., særlig 149) regner vi for det første med en »referensiell gitthet – nyhet« (jfr. Allertons »constituent-givenness«). I de språk som har det, markeres referensiell gitthet ved definitivt determinativ eller pronomen, og referensiell nyhet ved indefinitivt determinativ. Referensielt gitte ledd er naturlige og foretrukne themeledd, referensielt nye ledd naturlige og foretrukne rhemaledd. For det andre antar vi en »relasjonell gitthet – nyhet« (nærmest tilsvarende Allertons »news value-givenness«), som går på graden av konfigurasjonell nyhetsverdi innenfor en syntaktisk delstruktur, slik at relasjonell nyhet kan »overspille« referensiell gitthet.²⁴ For øvrig vil vi følge det gjengse synspunkt at en setnings predikatsledd normalt blir å tolke som rhematisk, slik at de nevnte gitt/nyhetsopposisjoner i hovedsak har sitt spillerom blant setningens ikke-verbale ledd.

3.1. Serialiseringen av setningsledd er i russisk ikke underkastet morfosyntaktiske restriksjoner (jfr. §§ 1.4, 2.4), men er »fri« i den forstand at den står til rådighet for thema-rhema-struktureringen, jfr. f. eks. Gabka et al. (1976:231):

»Als Hauptfunktion der Wortstellung im Russischen kann deren Leistung beim Ausdruck des Mitteilungswertes der Satzkomponenten, also der aktuellen Satzgliederung ... angesehen werden.«

Det er ingen motsetning mellom dette synet og den omstendighet at den syntaktiske kategori subjekt særlig hyppig står setningsinitialt eller i hvert fall langt fremme i setningen (Gabka et al. 1976:233). Det betyr bare at subjektet – i russisk som i mange andre språk – er en foretrukket eller vanlig thema-kategori (jfr. Comrie 1983:101).

Den statistisk frekvente plassering av verbet på annen plass i setningen²⁵ har også en naturlig forklaring i informasjonsstruktureringen. I et artikkelløst språk som russisk vil det under enhver omstendighet være naturlig å plassere et referensielt nytt ledd etter et rhematisk verb, for å unngå tematisk interpretasjon. Og i setninger som (49) vil på den annen side plassering av rhematisk verb foran definitivt, referensielt gitt objekt sikre forbindelsen av verb og objekt den tiltenkte rhematiske fellesinterpretasjon som relasjonelt ny informasjon. I begge tilfelle er det naturlig å oppfatte predikatsleddet som en både semantisk og kommunikativ relator mellom argumentledd med ulik kommunikativ status.

I lys av den rhematiske forbinderfunksjon vi her finner det nærliggende å til-

skrive predikatet i russisk, er det interessant at negasjonspartikkelen *ne* alltid står direkte foran det finite verb (eller tilsvarende adjektiv uten kopula). Derved lar nemlig negasjonen seg oppfatte som et slags demarkasjonselement mellom setningens *thema-* og *rhema-del*.²⁶⁾

3.2. I likhet med det russiske feltløse skjemaet i (47) som helhet, er leddfølgen i det japanske argumentfeltet prinsipielt fri, dvs. tilgjengelig for og betinget av *thema-rhema*-struktureringen, jfr. Kuno (1978:58):

»Ordinarily, constituents that represent older information precede those that represent newer information.«

Det sluttstilte predikatfeltet i (41) blir da å oppfatte som det ledd som relaterer setningens *tematiske* og *rhematiske* argumentledd til hverandre, og som sammen med de *rhematiske* argumentleddene danner et setningsavsluttende *rhematisk* kompleks. Dette gir – om enn på en noe annen måte enn i russisk – en i høy grad isomorft-ikonisk serialisering som kompenserer for mangelen på artikler i japansk.

Setningsnegasjon dannes i japansk ved postposisjonelt morfem (*-a*)-*na* ved verbstammen, hhv. ved at det negative adjektivet *na-* føyes til gerundivformen av adjektiv og kopulaverb (Kuno 1978:94). Dermed knyttes den til et *rhematisk* predikatsledd, men har ingen demarkerende funksjon i forhold til setningens *tematiske* ledd.

3.3. De to første feltene i det tyske setningsskjemaet i (32) har *pragmatiske* koderingsfunksjoner som ikke uten videre er forenlige med *thema-rhema*-struktureringen. I ST I-II er 1. rammefelt belagt med det finite verb, altså et predikat eller en predikatsdel som vanligvis er *rhematisk*. Selv i så enkle setninger som (68)-(69) fører det til forstyrrelser i forhold til en gjennomgående ikonisk *thema-rhema*-rekkefølge:

- (68)   Th   Rh Th   Rh   Rh
 Seiner Freundin hat er ein interessantes Buch geschenkt.
- (69)   Rh   Th   Th   Rh
 Schenkte er seiner Freundin ein interessantes Buch?

Forfeltet fungerer hyppigst som *diskurstilknytningsfelt* med et *tematisk* ledd. Men ved *emfase* kan også *rhematiske* ledd plasseres her (f. eks.: *einen neuen Wagen möchte er sich vor allem kaufen*), noe som fører til ytterligere omkalfatring i forhold til en gjennomgående *thema-rhema*-ikonisitet.

Forutsetningene for at thema-rhema-struktureringen kan øve innflytelse som serialiseringsprinsipp ligger følgelig best til rette i den del, dvs. de felter i setningen, som ikke tjener til å kodere illokutive hovedkategorier, nemlig sentralfeltet og 2. rammefelt. Jean Marie Zemb (f. eks. 1978; 1984:17) har utviklet en modell for beskrivelse av tyske serialiseringsregler som i kombinasjon med feltinndelingen i (32) gir en interessant og på mange måter plausibel fremstilling av hvordan thema-rhema-struktureringen virker i tysk, jfr. følgende:

Forfelt	1. Rammefelt	Sentralfelt			2. Rammefelt: verbalt slutfelt
		Thema-ledd	Phema-ledd	Rhema-ledd	
Setnings-spiss	Konjugert verb (etc.)				

(70)	Diesmal	hat	er seiner Freundin das Buch	nicht		gezeigt.
(71)		Hat	er diesmal seiner Freundin		ein Buch	geschenkt?
(72)	(...)	weil	Peter gestern	vermutlich nicht	in die Stadt	gehen wollte.
(73)	(...)	obwohl	der Verfasser das Manuskript	nicht	an den Verlag	geschickt hat.
(74)	(...)	weil	auf dem Tisch		(k)ein Buch	lag.
(75)	(...)		den Ball		einem Mädchen	gegeben zu haben.

Spesielt viktig – og interessant – er Zembs antagelse at »phematiske« setningsmodifikatorer, i første rekke negasjonen *nicht*, i tysk har en systematisk funksjon som demarkasjonselement mellom thema- og rhema-ledd.²⁷⁾ Vi kan her vise til at det også i andre beskrivelser av tysk enn Zembs antas at ikke-verbale setningsledd som er spesielt nært knyttet til verbet, regelmessig plasseres etter setningsnegasjonen *nicht* (jfr. Engel 1970:49). Dette gjelder bestemte morfosyntaktiske kategorier som predikativer, valensbetingede adverbialutfyllinger og preposisjonalobjekter. Ved disse må man med utgangspunkt i isomorfi-hypotesen anta en tilsvarende sterk tendens i retning av rhematisk, relasjonell nyhetsinterpretasjon, noe som ved disse kategoriene av semantiske grunner synes rimelig.

For øvrig antar Zemb at setningens rhema-del er strengt hypotaktisk oppbygd. Det er selvsagt riktig når det gjelder de verbale slutfeltelelementer (jfr. f. eks. (37)), og de nevnte verbnære kategorier (predikativer osv.) føyer seg også naturlig inn i det bildet.²⁸⁾

Derimot antar Zemb at det består et »additivt«, dvs. ikke hypotaktisk forhold mellom setningens tematiske ledd.²⁹⁾ Denne antagelsen gir en slags forklaring på det forhold at rekkefølgen av ledd i sentralfeltet foran *nicht* i noen tilfelle kan være temmelig fri (76), mens den i andre er strengt fastlagt (77):

(76) ... weil der Lehrer bei dieser Gelegenheit das Buch trotz eifriger Bemühungen nicht gefunden hat.

- (76') ... weil der Lehrer trotz eifriger Bemühungen bei dieser Gelegenheit das Buch nicht gefunden hat.
- (76'') ... weil bei dieser Gelegenheit der Lehrer das Buch trotz eifriger Bemühungen nicht gefunden hat. (osv.)
- (77) ... weil sie (subj.) es (dir. obj.) ihm (indir. obj.) geschenkt hat.
- (77') * ... weil es sie ihm geschenkt hat.
- (77'') * ... weil ihm sie es geschenkt hat. (osv.)

Dvs., hvor serialiseringen ikke gjenspeiler en meningsbærende hypotaktisk strukturering, der kan man enten serialisere fritt, eller det er på rent morfosyntaktisk grunnlag satt vilkårlige grenser for serialiseringsmulighetene.

Generelt formidler kombinasjonen av topologiske felter og Zembs analyse et bilde av et serialiseringssystem hvor thema-rhema-struktureringen er viktig (jfr. også Abraham 1985:51), men hvor den i setningens fremre region »overlagres« av markeringen av en annen pragmatisk dimensjon, nemlig illokutiv hovedkategori ved syntaktisk selvstendige utsagn.

3.4. I norsk er serialiseringen i utstrakt grad funksjonalisert på morfosyntaktisk grunnlag, ved at koderingen av syntaktiske funksjonskategorier skjer på basis av serialiseringsregler (jfr. § 1.1). Med det som utgangspunkt, blir det et viktig spørsmål hvorvidt sekvenser av slike posisjonelt definerte funksjonskategorier kan oppfattes som isomorfe med en thema-rhema-interpretasjon som bygger på skillet mellom gitte og nye informasjonskomponenter.

Forfeltet i hovedsetninger er på samme måte som i tysk normalt tematisk, men kan også besettes med ekspressive rhema-ledd (jfr. (28)). Hva bisetningene angår, er relativsetningenes forfelt så å si et prototypisk eksempel på en tematisk fastlagt posisjon (jfr. (31 (ii) b)). Forfeltet i spørrebisetninger (jfr. (31 (ii) a)) kan vel prinsipielt oppfattes på lignende måte (med visse videreførende forbehold vi ikke kan gå inn på her). De underordnende konjunksjoner (jfr. f. eks. (31 (i))) er grammatiske innføyningsmidler som generelt unndrar seg en thema-rhema-interpretasjon.

I neksusfeltet er alle de tre informasjonelle hovedkategorier thema, phema (i Zembs forstand) og rhema representert. Det finite verb må normalt oppfattes som rhematisk. Etter vanlig oppfatning er subjektet i norsk, dvs. n_1 -leddet hyppigst definit og har spesifikk referanse (jfr. Faarlund 1980:37), og dermed vil det også normalt være tematisk. Thematiske ledd er også de enklitiske pronominal objektene i tilfelle som (18). a-leddene er enten setningsmodifiserende, dvs. phematiske, eller – som i (22') – markert tematiske. I sum betyr det at man ved normal informasjonell funksjon i bisetningers neksusfelt kan iakttå en kanonisk normalrekkefølge »thema-phema-rhema«, som f. eks. i (78):

(78)   Th   Th   Ph Rh
... at hun (ved denne anledning) ikke sang.

Men i hovedsetningens v n a-konfigurasjon inntreer en viss forstyrrelse av det grunnleggende mønsteret i (78), jfr. (78'):

(78') Th Rh   Th   Ph
Hun sang (ved denne anledning) ikke.

Trass i det muntlige språks forkjærlighet for definite, tematiske subjekter, finner man ikke så sjelden også indefinitte, rhematiske subjektledd. I de helt vanlige og hyppig forekommende tilfellene som (79) oppstår dermed en isomorft-ikonisk thema-rhema-rekkefølge (jfr. Dahm Rinnan 1983:52):

(79)   Th Rh   Rh
På veggene hang et vakkert bilde.

Men man finner også setninger som (80):

(80) Th Rh   Rh   Rh   Th/Rh?
Nå var en helt annen person kommet inn i rommet.

Hvorvidt setninger som (80) skal oppfattes som isomorft-ikoniske eller ikke, er avhengig av om den faste verbutyffyllingen (*inn i rommet*) skal betraktes som en egen selvstendig, gitt informasjonskomponent, eller som et ledd som trass i sin gitthet danner en informasjonskomponent sammen med det semantisk dominerende verbet, og dermed er relasjonelt nytt. Den første analysen tilsier oppfatning som tematisk, den andre som rhematisk ledd, med derav følgende brudd på eller overensstemmelse med isomorfi-prinsippet. En sammenligning med plasseringen av tilsvarende morfosyntaktiske kategorier i tysk (jfr. (72)-(73)) tilsier at den første interpretasjonen, som bestanddel av relasjonelt ny, rhematisk konfigurasjon, er rimeligst.

Med (80) er vi kommet over i innholdsfeltet. Her kan V-leddene normalt oppfattes som rhematiske.

Når det gjelder setninger med ett N-ledd som direkte objekt, må man regne med både ikoniske (81) og ikke-ikoniske (82) (med hovedbetoning på *oppdaget*) tilfelle:

(81) Th   Rh   Rh
Hun hadde oppdaget en alvorlig feil.

- (82) Th Rh Th
Hun hadde oppdaget den alvorlige feilen.

Eksempler på konstruksjon med to N-ledd som hhv. indirekte og direkte objekt er følgende:

- (83) Den store gutten hadde gitt den lille piken en rød ball.
(83') Den store gutten hadde gitt den lille piken den røde ballen.
(83'') Den store gutten hadde gitt en liten pike en rød ball.
(83''') Den store gutten hadde gitt en liten pike den røde ballen.

I slike N-ledd-sekvenser er det en klar tendens til at det indirekte objektet er definit, referensielt gitt og tematisk. Med det vanlige forbehold om verbkompleksets rhematisk karakter er dermed (83) et prototypisk eksempel på en isomorft-ikonisk konstruksjon med tematisk indirekte foran rhematisk direkte objekt. I (83') lar vel det definite direkte objektet seg tolke som relasjonelt rhematisk nytt (eventuelt med en kontrastbetydning slik at det dreier seg om nettopp den røde ballen i motsetning til andre). (83'') skurrer vel i første omgang litt, men får en akseptabel thema-rhema-strukturering hvis det indefinite indirekte objektet gis en spesifikk lesning som en bestemt liten pike, med tilsvarende tematisk interpretasjon som referensielt gitt ledd. For å kunne oppfattes som en isomorft-ikonisk konstruksjon måtte i (83''') det indirekte objektet på samme måte tolkes som spesifikt og det definite direkte objektet som rhematisk relasjonelt nytt. Under den umarkerte interpretasjon av definit og indefinit som hhv. tematisk referensielt gitt og rhematisk referensielt nytt, unnvikes konstruksjoner som (83''') til fordel for N-A-sekvenser som (84), som viser overensstemmelse mellom morfosyntaktiske serialiseringskrav og hensynet til ikonisitet i leddfølgen:

- (84) Th Rh Th Rh
Den store gutten hadde gitt den røde ballen til en liten pike.

Det synes naturlig å oppfatte tilsvarende konstruksjoner med definit A-ledd som rhematisering av et definit indirekte objekt som relasjonelt nytt, jfr. (84'):

- (84') Den store gutten hadde gitt den røde ballen til den lille piken (og ikke noen andre).

Et særlig tilfelle av N-ledd er predikativkonstruksjonene. Her må man anta at predikativet sammen med verbet utgjør en rhematisk enhet (jfr. det japanske predikatfeltet i (41)), jfr. (85) og (86) med hhv. subjekts- og objektspredikativ:

- (85) Han hadde vært meg/sin bror/en fjern slektning behjelpelig med salget av huset.
- (86) Hun hadde kalt broren sin/en venninne av seg en stor tufts.

Vanlig er i begge tilfelle definite objekter som må tolkes som referensielt gitt. Indefinite N-ledd blir vel helst å tilskrive spesifikk referanse, parallelt med den naturlige interpretasjon av (83").

Innenfor A-posisjonen står løsere tilknyttede, ikke valensbetingede adverbialledd etter fastere, valensbetingede, jfr. f. eks. (22), (22') og (22''):

(22'') I Paris hadde hun kjøpt en pen kjole.

Normalt vil man her oppfatte (22') og (22'') som utsagn om hva som hadde foregått i Paris, dvs. adverbialleddet tolkes som tematisk, mens i *Paris* i (22) vil inngå som relasjonelt nytt i en beretning om hva vedkommende omtalte person har foretatt seg. I overensstemmelse med det ligger setningsaksenten i (22) ved naturlig uttale på *Paris* (jfr. f. eks. Dahm Rinnan 1983:46, 58).

Generelt synes muligheten, hhv. behovet for å tolke et definit ledd som rhematisk relasjonelt nytt å oppstå i forbindelse med innholdsfeltets kategorier. Om man vil, kan man her, *mutatis mutandis*, se en slags parallell til Zembs oppfatning av rhema som en strengere hypotaktisk strukturert del av setningen.

Vi har i det foregående bare kunnet gå inn på et fåtall tilfelle, og har bare kunnet belyse disse ved en ofte nokså omtrentlig diskusjon av eksempelsetninger løst fra kontekst. Det torde likevel være klart at også de temmelig rigide, morfosyntaktisk baserte serialiseringsreglene i norsk muliggjør en ikke ubetydelig grad av ikonisitet i tema-rhema-struktureringen, selv om friheten til å manipulere leddfølgen generelt er klart mindre enn i de øvrige språkene, inklusive tysk. (Bl. a. sikrer slutt plasseringen av alle verbelementer i tyske bisetninger her en gjennomgående høyere grad av ikonisitet enn i norsk). I denne sammenheng bør det imidlertid også påpekes at norsk har en rekke særlige konstruksjoner som fra et funksjonelt synspunkt utøker mulighetene for ikonisk tema-rhema-strukturering, og som dermed kompenserer for rigiditeten i serialiseringsreglene. Her kan nevnes den personlige passiv og den såkalte »utbrytningen« som hhv. tematiserende og rhematiserende konstruksjoner (jfr. Dahm Rinnan 1983: 49 f., 54 ff.), som begge vanligvis antas å ha høyere tekstfrekvens i norsk enn i de øvrige språkene vi har omtalt. Av særlig interesse er de rhematiserende konstruksjoner som bevirker syntagmatisk redistribusjon med syntaktisk kategoriveksling i aktiv-strukturer innenfor rammen av grunnkjemaet: (i) indirekte objekt i N-posisjon → PP i A-posisjon (jfr. (84)). Denne konstruksjonen er typisk nok langt mer utbredt i norsk enn i tysk, hvor den er leksikalsk begrenset til et forholdsvis lite og

oversiktlig antall verb (f. eks. *schreiben, schicken, liefern, übermitteln* an o. n. a.).

(ii) (Indefinit) subjekt i n_1 -posisjon → direkte objekt i N-posisjon, i aktiv (87), men jfr. også upersonlig passiv (88') (jfr. Askedal 1982; 1983a:61 ff.):

(87) Flere gjester/Gjestene var kommet.

(87') Det var kommet flere gjester/*gjestene.

(88) Flere gjester/Gjestene var blitt invitert.

(88') Det var blitt invitert flere gjester/*gjestene.

Her foreligger det en form for lineært betinget kategoriveksling som er ukjent i tysk (jfr. (74) med bibeholdt nominativsubjekt), men som er uhyre vanlig i moderne norsk.

(iii) Subjekt i n_1 -posisjon → *med*-PP i A-posisjon:

(89) Fem eksemplarer er nok.

(89') Det er nok med fem eksemplarer.

En tilsvarende tysk konstruksjon finnes, men den er begrenset til et fåtall forholdsvis lite frekvente predikativkonstruksjoner med en i hovedsak pejorativt eller negativt evaluerende betydning (*es ist ein Elend mit ihm; es ist ein Jammer mit diesen landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften*), og er følgelig betydelig sjeldnere enn den norske konstruksjonen i (89').

De særlige konstruksjonene (ii)-(iii) har det til felles at de bevirker postponering av et rhematisk ledd som i den tilsvarende syntaktiske primærkonstruksjon ville ha dukket opp som syntaktisk subjekt.

4. Sammenfatning

Som nevnt i § 0.3, burde en undersøkelse av topologiske felters deskriptive relevans ideelt sett gå ut på å vise at det finnes språklige fenomener som er av en slik art at de bare kan beskrives ved regler som tar utgangspunkt i nettopp felter, og ikke ved hjelp av regler som baserer seg på konstituenten alene. En slik detaljert – praktisk og teoretisk-lingvistisk – sammenligning har vi – bl. a. av plassgrunner – ikke kunnet gi her. I stedet har vi forsøkt å vise at topologiske felter for det første i og for seg er en velegnet intralingval referanseramme for beskrivelse av fenomener i flere enkeltspråk, og at de for det andre derfor også kan danne grunnlaget for innsiktsgivende interlingvale sammenligninger.

4.1. I og med at vi ikke fant noe grunnlag for å anta topologiske felter i russisk, men bare i japansk, tysk og norsk, vil feltbegrepet være et språklig universale i

den forstand at det er en grammatisk *mulighet* (Coseriu 1977:318 f.); det finnes både språk hvis syntagmatiske koderingsmidler omfatter felter, og slike hvor det ikke er tilfelle. Forekomsten og arten av en eventuell feltinndeling må selvfølgelig vurderes i forhold til universelle språktypologiske struktureringstendenser og språkspesifikke koderingsbehov.

De fire undersøkte språk fordeler seg på forskjellige grupper alt etter hvilket undersøkelsesparameter som legges til grunn:

(i) *Distinktiv (kasus)morfologi ved nominalledd*. Japansk, russisk og tysk er språk som – riktignok i forskjellig grad – oppviser funksjonelt relevant morfologisk distinktivitet ved nominalledd. Disse språkene står således i motsetning til norsk, hvor kasusmarkering bare er et ikke-funksjonelt reliktfenomen.

(ii) *Fri vs. fastlagt verbstilling*. I japansk, tysk og norsk står verbformene i faste posisjoner i setningen, mens man i russisk derimot må anta prinsipiell plasseringsfrihet. Innenfor rammen av den type leddstillingsbasert språktypologi som ble initiert av Greenberg (1966), kan de fire språkene karakteriseres som følger:

Russisk kan på grunnlag av verbstillingen ikke entydig karakteriseres som (S)OV- eller (S)V0-språk, selv om den praktiske hyppighet av setninger med VO-rekkefølge (jfr. n. 25) og språkets generelle preposisjonale karakter kan oppfattes som indiser på en relativt vidtgående »SVO-tilnærming«.

Japansk er et nå tradisjonelt paradeeksempel på et konsistent SOV-språk (jfr. Kuno 1973, 1978), mens norsk – riktignok med visse NP-interne unntak som det ville føre for langt å gå inn på her – i overveiende grad viser SVO-kjennetegn. Tysk er i typologisk henseende mer tvetydig (eller inkonsistent); dette språket oppviser både SOV- og SVO-karakteristika (jfr. Abraham/Scherpenisse 1983: 341 ff.), noe som kan sies å gjenspeiles i det faktum at både -OV og -VO er grammatikalisererte verbplasseringer i ulike »setningstyper«. Det er under enhver omstendighet interessant at vi bare har kunnet etablere felter i forbindelse med fast verbplassering.

(iii) *Kodering av illokutive hovedkategorier ved serialisering*. Norsk og tysk står sammen om å kodere illokutive hovedkategorier i setningsstrukturen, nærmere bestemt ved modifikasjoner av eller innenfor rammen av feltinndelingen. Japansk og russisk bringer derimot disse kategoriene til uttrykk ved partikler (og/eller særlige intonasjonsmønstre).

På bakgrunn av disse generelle forskjeller kan forholdet mellom de fire undersøkte språk kort sammenfattes som følger:

Både japansk og russisk er kjennetegnet ved en høy grad av morfologisk distinktivitet som sikrer entydig koding av nominalleddenes syntaktiske funksjon og dermed frigjør serialiseringen for informasjonell thema-rhema-strukturering. Den systematiske hovedforskjell består i at japansk er et tilnærmet konsistent (S)OV-språk med et velutviklet, hypotaktisk strukturert verbalt slutfelt

(mens russisk tenderer mot (S)VO-struktur). De japanske verbformers sluttplasing står imidlertid ikke i noen funksjonell motsetning til thema-rhema-struktureringen.

Tysk har forekomsten av et verbalt slutfelt til felles med japansk, men atskiller seg fra dette språket – og fra russisk – ved at det som norsk koderer illokutive hovedkategorier ved serialiseringsregler, dvs. ulike feltmønstre i forbindelse med forskjeller i verbplasseringen. Både i tysk og norsk bevirker dette en viss forstyrrelse av mulighetene for en naturlig – isomorft-ikonisk – thema-rhema-rekkefølge. Når det gjelder mulighetene for en thema-rhema-relatert serialisering av ikke-verbale setningsledd, står imidlertid tysk friere enn norsk, og befinner seg på en måte i en mellomstilling mellom på den ene siden norsk, som har en langt mindre distinktiv nominal morfologi, og på den annen side japansk og russisk, som er språk med en enda større grad av morfologisk distinktivitet ved nominalledd enn tysk.

4.2. I tilknytning til Hjelmlevs empiri-prinsipp anskueliggjorde vi i § 0.3 kort den gjengse hypotese at syntaktiske strukturer i naturlige språk innebærer lineært ordnet, hierarkisk serialisering. Vi viste dette med utgangspunkt i en delstruktur innenfor en setning, men forutsatte stilltiende at denne hypotesen var generaliserbar til hele setningsstrukturer. Dette synes å være en vanlig antagelse i moderne syntaksteori, og kan – ut fra én forståelse av Hjelmlevs enkelthetskrav – begrunnes med at det i en viss forstand er enklere å anta en syntaktisk beskrivelse på samme gjennomgående kompleksitetsnivå (som definert i § 0.3) enn en med forskjellige kompleksitetsnivåer. Ut fra en annen fortolkning av enkelthetskravet hos Hjelmlev kunne man imidlertid hevde at man i beskrivelsen av enkelte språk, hhv. enkelte (del)strukturer ikke skal postulere en høyere grad av strukturell kompleksitet enn det som i det enkelte tilfelle er deskriptivt nødvendig.³⁰⁾ I henhold til § 0.3 vil det i praksis bety at man bare skal anta hierarkisk ordnet serialisering der hvor hypotesen om ikke-hierarkisk, lineært ordnet serialisering åpenbart er utilstrekkelig, slik at man innenfor samme språk eller til og med innenfor samme setning ville måtte anta både hierarkisk og ikke-hierarkisk lineært ordnede domener.

Det finnes en rekke empiriske forhold som taler for et slikt syn. Ett argument gir sekvenser av »lette« (klitiske) pronomener som f. eks. i tysk (77). Det er åpenbart at struktureringen her er begrenset til rent lineær ordning og ikke innebærer noen intern konstituentstruktur innenfor sekvensen. (Det er også uklart hva slags forhold slike sekvenser står i til den øvrige struktur som ansettes, f. eks. om de skal tilskrives felles konstituentstatus eller ikke.) Det var i erkjennelse av disse vanskelighetene at Perlmutter (1971) innenfor rammen av den på det tidspunkt ellers meget strukturhungrige TG-grammatikk utviklet såkalte »pronominal

charts« som rene »surface structure constraints« på serialisering. Andre eksempler på at ikke enhver serialisering innebærer en hierarkisk strukturering er innenfor rammen av vår fremstilling serialiseringen i russisk generelt, i det japanske argumentfeltet, og i det tyske sentralfelts fremre region.³¹⁾ Zembs analyse av tysk er nettopp et eksplisitt forslag til en modell som i ett domene av setningsstrukturen ansetter ikke-hierarkisk lineær ordning, og i et annet hierarkisk lineær ordning (jfr. Zemb 1984:17).

I denne sammenheng kan det også nevnes at man innenfor TG-grammatikken forholdsvis tidlig ble klar over at det ofte var forbundet med betydelige vanskeligheter å begrunne hvilken av flere teknisk mulige konstituentstrukturer som var den »riktige« for en gitt overflatesetning (mens dypstrukturens konstituentoppbygning oftest fremstod som relativt uproblematisk) (jfr. f. eks. Seuren 1969:47 ff.).

Innenfor en stratifisert derivasjonsmodell med flere nivåer (f. eks. dyp- og overflatestruktur, eventuelt med mellomliggende deriverte nivåer) har man den teoretiske mulighet at man på den ene siden kan ansette regler som bygger opp (semantisk relevant) hierarkisk struktur, og på den annen side (serialiserings)regler som enten bevarer denne strukturen eller – i andre tilfelle – »bryter ned« slik struktur, i Lötschers (1985:233) formulering regler, »[die] operieren [können], ohne dass sie auf die Bedingungen Rücksicht nehmen [müssen], die beim Aufbau dieser [Input-]Strukturen entscheidend waren...« En slik modell ligger egentlig til grunn hos Engel (1977), som går ut fra dype dependensstrukturer og lar serialiseringsregler virke på disse i en annen komponent i den samlede grammatikk. Generelt er det i denne konsepsjonen innebygget en empirisk hypotese om at det ikke er noen grunn til å forvente noen absolutt isomorfi mellom den lineært ordnede serialisering og et tilgrunnliggende dependens- eller konstituenthierarki. Spørsmålet blir heller hvor mye struktur det er som »overlever« serialiseringen.

Denne differensiert strukturorienterte oppfatningen gir en på mange måter empirisk plausibel tilnærming til de forskjelligartede forhold i de språk vi har forsøkt å beskrive. Men den er likevel utilstrekkelig forsåvidt som den tenderer i retning av å overse serialiseringens positive bidrag til de ulike aspekter ved setningers semiotiske strukturering; eksempelvis syntaktisk-funksjonal kategori-kodering i norsk, den pragmatiske, illokutive hovedkategorimarkering i norsk og tysk, og den likeledes pragmatiske thema-rhema-strukturering som med varierende syntaktisk gjennomslagskraft kan påvises i alle de fire språk vi har beskrevet.

Målet for denne artikkelen har vært å sannsynliggjøre at topologiske felter – avhengig av mer generelle typologiske parametre – kan etableres som setningsinterne regioner som er relevante for kodingen av denne flerhet av semiotiske funksjoner ved naturlig-språklige ytringer.

Noter

- *) Omarbeidet og utvidet versjon av et foredrag som ble holdt på tysk i Lingvistikretsen ved Universitetet i Freiburg i. Br. den 6.11.1984. – Jeg takker diskusjonsdeltagerne for inspirerende meningsutveksling og kritikk. En særlig takk skylder jeg prof. Otmar Werner, Freiburg i. Br., og prof. Jean Marie Zemb, Paris, for utførlige diskusjoner av den topologiske feltanalysens teoretiske grunnlag, og prof. Tadao Shimomiya, Tokyo, og Dr. Gerd Dillmann, Freiburg i. Br. og Hiroshima, for verdifulle kommentarer til det japanske språkmaterialet. Alle gjenværende feil og andre utilstrekkeligheter er mitt ansvar alene.
1. Parentesene tilsvarer her klammeparenteser i standardnotasjonen av konstituentstruktur. – For å komme frem til strukturen i (6) ansetter Teleman et ytterligere sett av parenteser rundt sekvensen »vsa«. Basbøll gjør ikke det, og får derved flere »etasjer« i den hierarkiske strukturoppbygningen. Basbøll formulerer imidlertid ikke de tilsvarende frasestrukturregler.
  2. Skjemaet i (12) beror på en eklektisk adaptasjon av symboler og synspunkter hos Diderichsen (1962:161 ff.; 1966:369 ff.), Lie (1984:31 ff.) og Askedal (1983a:54). Infnittkonstruksjoner vil først bli omtalt i § 2.2.
  3. Her og i det følgende bruker vi betegnelsen »permutasjon« i betydningen »syntagmatisk variasjonsmulighet ved en gitt paradigmatiske klasse.« Hvorvidt det skal regelformuleres som transformasjonell »flytting« eller ved frasestrukturregler, er i vår sammenheng av mindre betydning.
  4. Problemer i forbindelse med innføyningen av infinitte verbalformer er omtalt hos Hansen (1970:116 ff.), som konkluderer med at »en sætning [består ...] af sekvenser af verbalskemaer, et for hvert verbum« (Hansen 1970:123). Dette synet ligger også til grunn for den kontrastive analysen av hypotaktiske verbkjeder i norsk og tysk hos Askedal (1984:86 ff.). Vi vil imidlertid ta det prinsipielle forbehold at man bør anta ett skjema med V_{1-n} når V_{1-n-1} er valensnøytrale – temporale, modale eller passivdannende – hjelpeverb, bl. a. fordi slike sekvenser i sin helhet befinner seg innenfor semantisk skopus av frie adverbiale ledd i A-posisjon, jfr. (i):
(i) Han kjøpte/hadde kjøpt/kan ha kjøpt/må ha blitt tilbudt den boken i går.
  5. Ved indefinittinkorporering i neksusfeltet går det negerte nominalleddet inn på negasjonens plass i a-posisjon:
(i) Han hadde formodentlig ingen ny bil kjøpt.
(i') *Han hadde ingen ny bil formodentlig kjøpt.
  6. Jfr. Diderichsen (1966:375 ff.), Lie (1984:100).
  7. Hansen (1970:124) antar riktignok at førsteplassering av finitt verb kan forklares ved at dette permuteres fra v- til F-posisjon sammen med alle direkte og indirekte avhengige ledd. Jfr. også n. 17 nedenfor.
  8. I motsetning til tysk, hvor en hel infnittkonstruksjon som inneholder et relativpronomen kan stå samlet i 1. rammefelt (se (32)) med subjunksjonal funksjon (jfr. Bech 1955:79), jfr. (i) vs. (ii):
(i) ... der alte Wagen, den zu verkaufen er noch nicht versucht hatte.
(ii) *... den gamle bilen som å selge han ennå ikke hadde forsøkt.
  9. Det samme gjelder ved andre innledningsord enn *som*, f. eks. *da*, *hvor* i (i), (ii), som vi for enkelhets skyld her velger å se bort fra:
(i) På den tiden (da) han arbeidet i USA ...
(ii) De ville ikke slå seg ned der (hvor) fascistiske røverbander herjet.
  10. Etter mønster av (12) eklektisk adaptert etter Hoberg (1981:24 ff.), Reis (1980:63 f.), med

Bech (1955) som tilbakenforliggende inspirasjonskilde. I motsetning til i (12) benytter vi her og i (41), (47) for tydelighetens skyld majuskler som symbol for plasser. Vi ser her og i det følgende bort fra det ekstraposisjonelle »Nachfeld« som følger etter 2. rammefelt, siden det ikke er av betydning for de spørsmål vi diskuterer. Infinitivkonstruksjoners struktur vil først bli omtalt i § 2.1.

11. Spesielt innsiktsgivende er diskusjonen av dette hos Lenerz (1977), Lötscher (1981; 1985).
12. Setningene med spørsmålsteget er fullt ut grammatiske, men de er ikke »first choices« (Tadao Shimomiya, personlig meddelelse).
13. Dette er faktisk delvis parallelt med plasseringen av predikativer i tysk, siden disse enten kan stå ytterst til venstre i 2. rammefelts underfelt (jfr. (37)), som i (i), (ii), eller etter negasjonen *nicht* i sentralfeltets høyre, rhematiske del, som i (i'), (ii'):
  - (i) ... weil der Junge nicht hatte fleissig sein wollen.
  - (i') ... weil der Junge nicht fleissig hatte sein wollen.
  - (ii) ... weil Anna nicht hatte Kinderärztin werden wollen.
  - (ii') ... weil Anna nicht Kinderärztin hatte werden wollen.
14. Jakobson (1936) antar på grunnlag av en strukturalistisk funksjonsanalyse hele åtte kasus i moderne russisk.
15. Jfr. særlig Babby/Brecht (1975:352 ff.).
16. Betegnelsene »sentralfelt« og særlig »2. rammefelt« er mindre naturlige med hensyn til setningstype IV, som ikke har noe »1. rammefelt«, men vil likevel for enkelhets skyld bli brukt med henblikk på alle setningstypene. – Hvis man velger å betrakte (*an*)statt, *ohne*, *um* i infinitivkonstruksjoner som subjunksjonale innledere, kan man i tilfelle som (i) anta nok en infinitiv setningstype:
  - (i) Er ging nach Hause, um dort zu arbeiten/(an)statt zu arbeiten/ohne gearbeitet zu haben.
 Stadig for enkelhets skyld holder vi oss til Bechs (1957:94 ff.) oppfatning at det her foreligger preposisjoner med statusreksjon.
17. Legg merke til at ST II forsvinner som egen setningstype ved Hansens (1970) analyse nevnt i n. 7. Dette synet gir som deskriptiv gevinst at den feltmessige asymmetri som nå foreligger mellom på den ene siden ST I, III og IV, og på den annen side ST II, reduseres til et rent permutasjonsfenomen og dermed går ut av bestanden av topologiske grunnstrukturer.
18. Det er også av denne grunn naturlig å betrakte bisetningsordstillingen i norsk som den primære og tilgrunnliggende (jfr. Bleken 1971:40 ff., Hellan 1977:76), slik det for øvrig er vanlig i moderne regelorienterte fremstillinger av tysk (jfr. Koster 1975, Reis 1985).
19. *yatta* i (63) er forholdsvis sterkt omgangsspråklig, mens *ageta* ville være standardspråklig (Tadao Shimomiya, personlig meddelelse).
20. Dessuten kan setningsspørsmål dannes ved å stille partiklene *razve*, *neuželi* foran en setning. Derved oppstår på setningsplanet en slags »preposisjonal« struktur som overensstemmer med de øvrige preposisjonale trekk ved russisk.
21. Vi henviser generelt til forskningsoversikten hos Fossetøl (1980:339 ff.) og diskusjonen hos Dyvik (1980).
22. Dette synspunktet er representert i forskjellige arbeider av Halliday (f. eks. 1974:53), hvor tema defineres som »the [Functional Sentence Perspective] element that is realized by first position, ...«
23. Slik kan man i prinsippet oppfatte spørretestidentifikasjonen av tema-ledd hos Sgall et al. (1973:49 ff.); jfr. også fremstillingen av denne hos Dahm Rinnan (1983:45 ff.).
24. Jfr. også Dyvik (1980:66 ff.; ms.: 32 ff.), hvis terminologi vi på dette punkt overtar.
25. Jfr. særlig Bivon (1971), som referert hos Comrie (1979:95).

26. Jfr. den tilsvarende analysen av tsjekkisk hos Sgall et al. (1973:78 ff., 91 f.).
27. Samme synspunkt på *nicht* forfekter Lindgren (1974:126) på grunnlag av kontrastive analyser av finsk, svensk og tysk. Weydt et al. (1983:158) gir tilsvarende regel («Die Partikel steht vor dem Rhema.») for bruken av partikler, som er semantisk og pragmatisk nært beslektet med Zembs phema-ledd. Jfr. også n. 26 om negasjonen i tsjekkisk.
28. Derimot kan man ha sterke syntaktiske motforestillinger mot å betrakte det rhematiske subjektet i (74) som hypotaktisk underordnet det påfølgende rhema-kompleks.
29. Et lignende synspunkt forfektes av Sgall et al. (1980); jfr. Dahm Rinnans (1983:59) referat: »I tema-delen av setningen er ordstillingen relativt fri. [...] I rema-delen av setningen er det vi finner de forskjellige språks systematiske ordstilling.« – Av vår analyse av norsk og tysk vil det fremgå at disse påstandene er i behov av betydelige språkspesifikke presiseringer.
30. Med andre ord – mens man i en viss periode innen syntaksforskningen så klare tendenser til å maksimere hierarkiseringen av den syntaktiske struktur, kan generelle enkelhetsoverlegninger like godt tas som argumenter for det omvendte prinsipp, nemlig å forsøke å minimalisere den.
31. Jfr. i denne sammenheng Hinds' (1974) argumentasjon for at japansk ikke har noen VP-konstituent, og Schwartz' (1972) mer generelle antagelse av at VP-konstituenten bare kan antas å foreligge i SVO-språk.

Litteratur

- Abraham, W. 1985. Wortstellung und das Mittelfeld im Deutschen. I W. Abraham (ed.) 1985, 27-52.
- Abraham, W. (ed.) 1985. *Erklärende Syntax des Deutschen*. Tübingen.
- Abraham, W./W. Scherpenisse 1983. Zur Brauchbarkeit von Wortstellungstypologien mit Universalanspruch. *Sprachwissenschaft* 8, 291-355.
- Allerton, D.J. 1978. The Notion of 'Givenness' and its Relations to Presupposition and to Theme. *Lingua* 44, 133-168.
- Askedal, J.O. 1982. On the Syntactic Representation of So-Called »Existential-Presentative Sentences« in Norwegian and German. A Contrastive Analysis. I Th. Fretheim/L.Hellan (eds.), *Papers from the Sixth Scandinavian Conference of Linguistics*, Trondheim, 11-25.
- Askedal, J.O. 1983a. Noen emner fra norsk-tysk kontrastiv grammatikk. *Norskraft* 39, 48-73.
- Askedal, J.O. 1983b. Om intereksjoner. *Maal og Minne, årg. 1983, nr. 3-4*, 201-217.
- Askedal, J.O. 1984. On Extraposition in German and Norwegian. Towards a Contrastive Analysis. *Nordic Journal of Linguistics* 7, 83-113.
- Askedal, J.O. 1986. On Ergativity in Modern Norwegian. *Nordic Journal of Linguistics* 9, 25-45.
- Babby, L.H./R.D. Brecht 1975. The Syntax of Voice in Russian. *Language* 51, 342-368.
- Basbøll, H. 1976. Is an Integration of Diderichsen's Positional Analysis of Danish Sentences in a Transformational-Generative Framework Feasible? I F. Karlsson (ed.), *Papers from the Third Scandinavian Conference of Linguistics*, Turku, 27-38.
- Bech, G. 1955, 1957. *Studien über das deutsche verbum infinitum 1-2*. København.
- Bechert, J./Danièle Clément/W. Thümmel/K.H. Wagner 1970. *Einführung in die generative Transformationsgrammatik*. München.
- Bivon, R. 1971. *Element Order*. London – New York.
- Bleken, B. 1971. *Om setningsskjemaet*. Oslo etc.
- Braunmüller, K. 1982. *Syntaxtypologische Studien zum Germanischen*. Tübingen.
- Comrie, B. 1979. Russian. I T. Shopen (ed.), *Languages and their Status*, Cambridge, Mass., 91-151.

- Comrie, B. 1983. *Language Universals and Linguistic Typology*. 2. Ed. Oxford.
- Coseriu, E. 1977. Linguistic (and Other) Universals. I A. Makkai/Valerie Becker Makkai/L. Heilmann (eds.), *Linguistics at the Crossroads*, Padova - Lake Bluff, Ill., 317-346.
- Dahm Rinnan, Gyda 1983. Setningens inndeling i tema og rema i norsk. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift 1*, 41-65.
- Diderichsen, P. 1962. *Elementær Dansk Grammatik*. 3. opl. København.
- Diderichsen, P. 1966. Sætningsleddene og deres stilling - tredivå år efter. I P. Diderichsen, *Helhed og struktur. Udvalgte sprogvidenskabelige afhandlinger*, København, 364-386.
- Dyvik, H.J.J. 1980. Om definisjonen av 'tema' i tema/remaanalysen. *Eigenproduksjon 8*, 50-77. (Universitetet i Bergen, Nordisk institutt.)
- Dyvik, H.J.J. ms. *What is a Subject? The Analysis of »Cleft Sentences« and Related Constructions in Norwegian*.
- Engel, U. 1970. Studie zur Geschichte des Satzrahmens und seiner Durchbrechung. I H. Moser et al. (eds.), *Studien zur Syntax des heutigen Deutsch*, Paul Grebe zum 60. Geburtstag, Düsseldorf, 45-61.
- Engel, U. 1977. *Syntax der deutschen Gegenwartssprache*. Berlin (West).
- Engel, U./H. Schumacher 1976. *Kleines Valenzlexikon deutscher Verben*. Tübingen.
- Fossestøl, B. 1980. *Tekst og tekststruktur*. Oslo etc.
- Faarlund, J.T. 1980. *Norsk syntaks i funksjonelt perspektiv*. Oslo etc.
- Gabka, K. et al. 1976. *Die russische Sprache der Gegenwart*, Bd. 3. Leipzig.
- Greenberg, J.H. 1966. Some Universals of Grammar with Particular Reference to the Order of Meaningful Elements. I J.H. Greenberg (ed.), *Universals of Language*, 2. Ed., Cambridge, Mass. - London, 73-113.
- Haiman, J. 1980. The Iconicity of Grammar: Isomorphism and Motivation. *Language 56*, 515-540.
- Halliday, M.A.K. 1974. The Place of »Functional Sentence Perspective« in the System of Linguistic Description. I F. Daneš (ed.), *Papers on Functional Sentence Perspective*, Prague, 43-53.
- Hansen, E. 1970. Setningskema og verbalskemaer. I *Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori 2*, 117-137.
- Harms Larsen, P. 1971. Infinitiv og ledsætning som subjekt i moderne dansk. *Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori*, 3. København.
- Hellan, L. 1977. Variasjon over grammatisk tema: form og innhold i norsk. I Th. Fretheim (ed.), *Sentrale problemer i norsk syntaks*, Oslo etc., 69-112.
- Hinds, J. 1974. *On the Status of the VP Node in Japanese*. Indiana University Linguistics Club. Bloomington, Ind.
- Hjelmslev, L. 1943. *Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse*. København.
- Hoberg, U. 1981. *Die Wortstellung in der geschriebenen deutschen Gegenwartssprache*. München.
- Jakobson, R. 1936. Beitrag zur allgemeinen Kasuslehre. *Travaux du Cercle Linguistique de Prague 6*, 240-288.
- Koster, J. 1975. Dutch as an SOV Language. *Linguistic Analysis 1*, 111-136.
- Kuno, S. 1973. *The Structure of the Japanese Language*. Cambridge, Mass. - London.
- Kuno, S. 1978. Japanese: A Characteristic OV Language. I W. Lehmann (ed.), *Syntactic Typology*, Austin, Tex. - London, 57-138.
- Lenerz, J. 1977. *Zur Abfolge nominaler Satzglieder im Deutschen*. Tübingen.
- Lie, S. 1984. *Innføring i norsk syntaks*, 3. utg., 2. oppl. Oslo etc.
- Lindgren, K.B. 1974. Die deutsche Negation im Vergleich zur schwedischen und finnischen. I G. Mellbourn et al. (eds.), *Germanistische Streifzüge. Festschrift für Gustav Korlén*, Stock-

- holm, 110-127.
- Lötscher, A. 1981. Abfolgeregeln für Ergänzungen im Mittelfeld. *Deutsche Sprache* 9, 44-60.
- Lötscher, A. 1985. Syntaktische Bedingungen der Topikalisierung. *Deutsche Sprache* 13, 207-229.
- Matthews, P.H. 1981. *Syntax*. Cambridge etc.
- Nielsen, N.Å. 1975. Om anvendelse af to forskellige modeller på dansk sætningsbygning. I *At færdes i sproget. Dansk Sprognævns Skrifter nr. 9*. København, 139-150.
- Perlmutter, D.A. 1971. *Deep and Surface Structure Constraints in Syntax*. New York etc.
- Reis, Marga 1980. On Justifying Topological Frames: 'Positional Field' and the Order of Non-verbal Constituents in German. *DRLAV Revue de linguistique* 22/23, 59-85.
- Reis, Marga 1985. Satzeinleitende Strukturen im Deutschen. Über COMP, Haupt- und Nebensätze, w-Bewegung und die Doppelkopfanalyse. I W. Abraham (ed.) 1985, 271-311.
- Schwartz, A. 1972. The VP-Constituent of SVO Languages. I J. Kimball (ed.), *Syntax and Semantics 1*, New York etc., 213-235.
- Seuren, P.A.M. 1969. *Operators and Nucleus*. Cambridge.
- Sgall, P./Eva Hajičová/Eva Benešová 1973. *Topic, Focus and Generative Semantics*. Kronberg/Ts.
- Sgall, P./Eva Hajičová/Eva Buřánová 1980. *Aktuální členění věty v češtině*. Praha.
- Teleman, U. 1972. Om Paul Diderichsens syntaktiska modell. I U. Teleman, *Tre uppsatser om grammatik*, Lund, 33-57.
- Tschernych, P.J. 1957. *Historische Grammatik der russischen Sprache*. Halle (Saale).
- Weydt, H./Th. Harden/Elke Hentschel/D. Rösler 1983. *Kleine deutsche Partikellehre*. Stuttgart.
- Zemb, J.M. 1978. *Vergleichende Grammatik Französisch - Deutsch 1*, Mannheim etc.
- Zemb, J.M. 1984. *Titres et Travaux de J.M. Zemb 1984*. [Mannheim - Paris].